

Velká cesta do Heršpic a zase zpátky

Podobně jako za mnoho mých dalších výletů v posledních letech, může i za tento Pavel Poláček, který mi nejen připomenul blížící se oslavu narozenin Jirky Olšanského, ale také mi zakoupil lístek ČD. Dvacátého června ráno jsem mu za to ale neblahořečil, protože kvůli tomu vstávám o čtyři hodiny dřív než obvykle, abych už před osmou na Hlavním nádraží vyhlížel vlak do Olomouce. Tam mě okolo desáté za stálého deště vyzvedli Aleš Koval a Pavel Poláček a po jedenácté jsme byli v Heršpicích, obci významné hlavně tím, že zde Jiří Olšanský provozuje své loutkové divadlo Dřeváček. Naším cílem ale nebylo divadelní představení, i když i na to došlo, ale oslava Jiřího sedmdesátin, kvůli pandemii o několik měsíců odložená.

Využili jsme několika okamžiků, kdy zrovna nepršelo, a našli Jirkův dům, to nakonec nebyl takový problém, protože se tady už před časem za lepšího počasí Pavel zastavil. Chvilu po nás dorazili i Jirkovi příbuzní a přátelé, takže byl čas na velký oběd, který probíhal v sále divadélka. Seděli jsme nejbliže u kontejnerů, které dodala cateringová firma, a tak se Aleš ujal vydávání salátu naběračkou, které spíše sedl název šofánek, a Pavel na veletalíře dávkoval řízky.

Někdy v ten čas došlo i na dary pro oslavence, já jej odbyl lahvi Jägermeistra (a jak jsem prozradil minule, vydal jsem Jirkovi knihu, kterou nyní obdarovával gratulanty), ostravsko-bílovecká skvadra si dala větší práci a pořídila mu za sebe a SF klub vedle láhve červeného i fotoknihu Parcon/Bilcon včetně roku 2019, podepsané grafické listy hraběnky Rosany de Monfort včetně katalogu jejich prací (byla a malovala na Parconu) a stavebnici Star Wars.

Jiří mě pak provedl po domě, chvilku jsme se seznamovali s ostatními hosty (já hlavně se svým budoucím domácím Honzou Spáčilem) a byl čas na velkolepé loutkové představení *O praseti s křídly*. To sehrál Jiřího divadelní soubor, potom co

si také dal oběd, znáte to, hladoví jak herci, takže na divadlo došlo už k večeru ☺.

Představení ale nemělo chybu, zatímco mně se po důkladném přejetí občas zavíraly oči, na hercích ani jejich loutkovičích nebylo znát ani odkrvení mozku, ani dlouhá zkušková koronapřestávka.

Příběh zakletého orla a čarodějnice Potměšilky, která se bála o svůj domeček na kuří nožce (chytrým dětem dojde, proč má zavřené okenice, šije totiž jenom potmě, a mně to vysvětlili po představení), byl plný nápadů a humoru pro děti i dospělé každého věku.

Brzy potom se Pavel s Alešem vydali pokračujícím deštěm domů a já zůstal ještě na večer, kdy se sešli nejvytvalejší oslavující, kteří podobně jako já v Heršpicích přespávali. Ti by se k Jiřímu všichni nevešli, takže třeba já jsem našel spolu s dalšími dvěma luxusní hotel u Jirkova souseda Honzy Spáčila.

Když jsem v neděli před desátou vstal, posnídal jsem s panem domácím sladké moravské koláčky, trochu jsme si popovídali o životě a knihách, a byl tu Jirka s pozváním na snídani u něho. Tahle snídáně byla zase do slana, takže se nedalo odolat, alespoň jsme si dopověděli, nač včera nedošlo.

Okolo poledne mě Jirka přes Slavkov zavezl do Brna, ale předtím jsme navštívili kopec Žuráň, odkud Napoleon řídil bitvu u Slavkova. Bronzové desky s Napoleonovými rozkazy byly z boků žulového kvádru, který tam na památku zřídil generální štáb čs. armády, už ze tří boků ukradeny, ale měl jsem štěstí, že bronzová mapa bojiště byla zrovna na svém místě (na horní straně kvádru). Dodatečně jsem se dověděl, že Žuráň není kopec, ale mohyla navršená někdy v době stěhování národů.

Pak mě Jirka vyložil za brněnským hlavním nádražím a já se vydal domů, cestou jsem dočítal *Terminus* od Toma Sweterlitsche, o něm brzy jinde.

Zdeněk Rampas

OBSAH

Velká cesta do Heršpic a zase zpátky	1	Co si počít s Machenem?	18
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Stabilní budoucnost	20
Standa Komárek : 60	2	Jen nezůstat sám	23
Hvězdný bulvár	3	Louka, kde tančili satyři	24
Iain M. Banks: Hráč	8	O nadprodukcí elit	26
Lovecraft neboli Smyčka Medúzy	10	Časem s vědou – červen	28
Marie Domská: Kchrat	13	Červená knihovna moudrosti	29
Politologie Hvězdných válek	14	Časem s vědou – červenec	30
Nové čtení 451 stupňů Fahrenheitita	15	Země, kde dnes znamená již zítra	31
Horory a fantastické příběhy	16	Bilcon 2020	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Tempo, které jsme nasadili během karantény, se nedalo dlouho vydržet, takže opět přicházíme s dvojčíslem.

Chtěl jsem přát Standovi Komárkovi k šedesátinám a psát (opisovat z Kdo je kdo ve sci-fi) o něm, ale Aleš Koval to zvládnul perfektně, jak sami vidíte hned na této straně dole.

Jirka Grunt se podle svého zvyku hluboce zamyslel nad mou úvahou o světech budoucnosti a jejich literárně žádanou stabilitou, opravil pár mých zjednodušení a rozvinul myšlenku v dalších směrech. Inspirativnímu dílu Atrhura Machena znovuobjevovaného Patrikem Linhartem věnujeme hned dvě recenze, stejně tak se znovu (možná již počtvrté) vracíme ke knize Hráč Iaina M. Bankse. Jirka Grunt navzdory mnoha příznivým hodnocením dokáže i k takové klasice přistoupit z jiného úhlu a kriticky.

Ivo Fencel nám zrecenzoval i druhou knihu povídek, které autorům pomáhal vytvářet H. P. Lovecraft, přetiskujeme i dva fejetony Ondřeje Neffa, mohli jste je zaslechnout vždy v pondělí na ČRo Plus, a na straně 26 článek Mariana Kechlibara.

Na straně 15 obsáhle citujeme z Úvodníku Jiřího Peňáse, který nám připomenul nejslavnější román Raye Bradburyho, kde „Pálení knih prosadily menšiny, respektive ohledy na ně.“ Tak tenhle důvod mi za ty roky úplně vypadl. Když jsem kdysi knihu četl, šlo mi asi hlavně o sám fakt pálení, Bradburyho motivaci jsem nejspíše bral za umělé vymyšlenou pro Ameriku, aby se i v tomto odlišila od komunistů a nacistů.

A pak že sci-fi nikdy nic nepředpověděla :-)

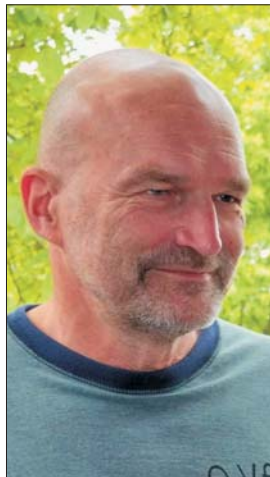
Jako čtení na léto najdete na str. 24 povídku lorda Dunsanyho. **Zdeněk Rampas**

Dračí doupe : 30

Ano, přátelé, už je to tak. Když mi pošlete své vzpomínky na počátky tohoto fenomenu, můžeme jim v některém z příštích čísel věnovat blok či rubriku. **ZR**

Standa Komárek : 60

Vždycky jsem si říkal, jak je možné, že člověk s vínem a tekutým ovocem v krevním oběhu, může být překladatelským příkladem.

Standa Komárek má v krvi jižní Moravu, taky má v krvi severní Moravu, a zvládá to vše s nonšalancí dandyho, moravského podotýkám. Standa Komárek je člověk, o kterém Andrzej Sapkowski tvrdí, že je jediný překladatel, kterého nemusí kontrolovat. Že občas Standa kontroluje jeho. Všichni známe jeho kongeniální překlady Sapkovského knih. Ale on překládá i z jiných oblastí. A dobře. Naštěstí se mu povedlo opravit oči, takže už na vše vidí podstatně lépe a není v područí své drahé ženy Jany. Jen prozradím, potkali se kdysi na jednom Bilconu a už spolu zůstali.

Mám rád chytré lidi, mám rád Standu (i Janu samozřejmě) a proto:

Milý Stando, k těm Tvým šedesátinám všechno nej. A neboj, není to tak zlé, mám nějaký ten pátek navíc, takže vím, o čem mluvím.

Zdraví, vidoucí oči, štěstí, pohodu a ať Ti chutná.

Za sebe, za klub a za všechny, kterým za to stojíš

Aleš Koval

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 6-7/2020 (335)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Zdeněk Beran, lord Dunsany,
Mirka Dvořáková, Ivo Fencel,
Jiří Grunt, František Houdek,
Marian Kechlibar, Aleš Koval,
Jára Mikovec, Ondřej Neff, Standa
Otava, Jiří Peňás, Pavel Poláček,
Zdeněk Rampas, Petr Svoreň jr.

Fotografie

Aleš Koval, Jiří Olšanský, Reuters

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Petr Habala, Jan Haberle,
Pavel Kavánek
Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 17. 7. 2020

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

interkom 6-7/2020

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Trochu mě vyděsil citát Ronalda Reagana: *Politika není špatné povolání. Když uspějete, dostane se vám spousty poct. Když se zostudíte, můžete o tom aspoň napsat knihu.* Proboha, vždyť knižkupectví jsou i takhle už zavalená... **ZR**

Obyvatelé Šumperska si po nedávných zkušenostech s naší vládou začali s prvními dešti šít lodě. **Úplně debilní zprávy**

Co mají společného Tomáš Řepka a Andrej Babiš? Oba napsali více knih, než přečetli. **Mirek Topolánek**

Od prvního mohou lidé odložit roušky i v metru. S výjimkou míst s vyšším výskytem nemoci. Třeba Prahy. **van der Raven**

„Nedovolíme, aby se do Rakouska přelévaly turecké konfliktky.“ **Sebastian Kurz**
„Pozdě.“ **Marian Kechlíbar**

◆ ◆ ◆
● **30. května** odstartovala k Mezinárodní kosmické stanici první soukromá kosmická loď Dragon s posádkou vynesena raketou Falcon 9.

● **31. května** Crew Dragon se úspěšně připojil k ISS. Došlo na slova Ondřeje Neffa a Franty Novotného, že budoucnost cest do vesmíru je v soukromém kapitálu.

● **1. června** dáváme po mnoha měsících šipkovací pondělí. Honza Vaněk jr. dorazil už po páté a doplňoval s mou malou pomocí (já hledal příslušné fanziny) Legii.info.

Pak dorazili Filip s Bí, potom Hanka s proviantem a nakonec Bidlo se spoustou věcí na gril. Dali jsme pár kol, já se oděl zástěrou a postavil se ke grilu. Pak Honza zatáhl Bidla zpět k PC a opravovali japonský pravopis ve světové databázi SF.

Když jsem zpracoval naložené maso a většinu Bidlových pochoutek (doporučuji sadu Party Gril), zahráli jsme kolo znalostní soutěže o čs. filmu, kde nás Filip všechny udolal svou encyklopedickou pamětí v oblasti starších českých filmů. A protože mnoho z nás musí ráno do práce, už před jednáctou obětavě abstinující Bidlo odvezl všechny na metro.

● **3. června** dostala Jiřina Vorlová dotaz na cenu Karla Čapka od agenta, jehož klient má blízko k robotům, robotice a AI a chce zviditelnit svou značku v souvislosti s výročí R.U.R.

● **4. června** jsem dopoledne absolvoval návštěvu lékaře, ani jsem nevěděl, že jsem půl roku objednaný, ale třeba mi to neřekli. Odpoledne další návštěva, tentokrát malajského velvyslanectví, konečně je tu dohoda o nové knize v překladu Olši staršího. Hotovou ji mám ještě z doby předkoronové.

● **5. června** dále rozvolňujeme, odpoledne se u nás zastavil David Mikuláščík pro povinné výtisky do

MZK a pak ještě dvě z koreanistiky pro knihy, které vyšly během karantény. Obzvláště doporučuji *Čítanku klasické korejské literatury*.

● **7. června** do přístavu v Hamburku poprvé připlula největší nákladní loď na světě HMM Algeciras. Na 400 metrů dlouhé a 61 metrů široké nové plavidlo jihokorejské námořní společnosti HMM (pracuje v ní Filip Škába z byvšího SFK Spectra) je možné naložit až 23 964 standardních kontejnerů (TEU). Tahle loď pravděpodobně za jednu plavbu vyprodukuje víc CO₂ než všechna osobní auta ve střední Evropě za rok, ale co je dobré pro globalizaci, to je... však to znáte z Limonádového Joea. A hlavně vozí zeleným potrefencům jejich chytré mobily.

● **10. června** jsem měl v kalendáři naplánovaný křest nové knihy Daniely Kovářové *Matkovražedkyně*, ale nějak se nepodařilo, už nevím, zda jsem zaspal nebo zapomenul obrátit list v kalendáři. Škoda, tak snad příště.

● **12. června** dopoledne řeším před časem vyplněné a odeslané přiznání pro PSSZ (Pražskou správu sociálního zabezpečení). Došla mi totiž výzva, abych se dostavil do Sokolovské 9, neboť doba, po kterou uvádím počet měsíců hlavní a vedlejší činnosti, nesedí s jejich záznamy (to jsem si ovšem vydedukoval z nicneříkajícího úředního obratu „uvedl jinou dobu výkonu činnosti“), jinak budou konat, jako bych výkaz vyplnil v souladu s jejich záznamy.

Bylo mi jasné, že to se stane, i když je navštívím, a tak jsem vyčkal času mimo úřední hodiny a zavola tam, ukázalo se, že jsem se spletl o měsíc ve svůj neprospěch, protože ale referentka Veronika měla mladý sympatický hlas, slíbil jsem poslat (z hlediska výsledku naprosto zbytečné) opravené hlášení...

Odpoledne vyšel Interkom 5, je už v zásilkovce a zbytek čeká v Jalně, kde v pátek nikdo nebude, vzali si příklad z Interkomu a jako OSVČ se budou živit trávením volného času.

Takže chvátám, abych tam byl do pěti, slezina na Břežance je až od šesti, tak ještě stihnu zajet do Časlavské nechat tam IK pro Dářečka, v sobotu přijede z Plzně, a pro Toma Štípského, ten teď pracuje v Krakatitu, takže musím zjistit, zda mu to vyhovuje.

Před šestou jsem v Lublaňské, salonek už je skoro plný, Pa-gi, Vlád'a Kejval, Pavel Březina, ten přivedl ještě obě své dcery a vílačku.

Po mně pak dorazili Franta Novotný, Richard Šusta, Milan Fibiger, Michaela a skorosnacha Dagmar, ta nám připomenula, že Richard má narozeniny, což jsme zapili fernetem, becherem a jägermeisterem.

S Frantou si povídáme o jeho povídce do projektu Robot 100 (od Lindy jsem dostal další díl Kingova komiksu o Pistolníkovi).

Pagi pak s Vládou a Pavlem odešli na druhou směnu. Když se ze zahrádky vrátili kuřáci, ptali se, kdo odešel, že je v salonku tolik místa? Pravili jsme, že Vláda Kejval.

● **14. června** máme s potenciálním sponzorem CKČ domluvený termín schůzky, opět na Břežance, ať se nám to neplete.

● **15. června** odpoledne se vydávám otevřít branku, aby pondělní hosté nemuseli obcházet dům, když slyším mobil, vrátím se, samozřejmě právě včas, aby vyzvánění ustalo. Jak se později ukázalo, Filip to vzdal moc brzy, a samozřejmě volal, že je zamčená branka. Než jsem k ní došel, přemohl s Bílým a obešli to. Pak dorazili Hanka a Bidlo, a nakonec Honza Vaněk, jr., který konečně využil otevřených vraték.

Pokusili jsme se najít kompromis mezi hodováním a hrou, takže Filip vyhrál asi 6x, já jednou a jednou asi i Hanka.

Za 14 dní ti odváznější z nás jedou na FF, ale možná se u nás stejně sejdem na malém večírku.

● **18. června** Občas se před spaním kouknu na jedno, dvě pokračování seriálu *Můj přítel Monk*. Pokud to neznáte, jde o svěrázné detektivky, kde policajti vystupují jako roztomilí funťové a případy za ně vždy vyřeší díky svému postřehu, encyklopedickým znalostem a netradičnímu myšlení pan Monk. To je bývalý policista po tragické smrti své ženy neschopný služby a samostatného života, styk s realitou mu musí obstarávat asistent, pan Monk má asi 103 fobií a spoustu nutkání, bojí se třeba mléka nebo berušek, a když jde okolo stromu (sloupku, stožáru), musí se jej dotknout (něco z toho se mu občas i hodí, když se jej snažili vystopovat pomocí psa, nebylo to možné, protože jeho pachová stopa byla na každém stromu).

Čekal jsem, že seriál bude podroben nějaké kritice pokrokářů, protože dle nich určitě zlehčuje utrpení lidí s fobiemi a jejich problémy podává vlastně komicky. Místo toho jsem zaslechl, že se jeho producent omluvil za to, že policisté v seriálu jsou líčeni jako lidé vzorně plnící podle svých sil své povinnosti, doslova: že jsou *implicitně líčeni jako ti hodní*. Což v dnešní pomatené době kvůli jednomu černému zločinci není společensky přijatelné.

Že Demokratická strana pokrytecky maskuje svou předvolební kampaň, jako by jí šlo o životy černochů, není pěkné, ale tak to v politice chodí. Ale výše uvedené prohlášení mi připomíná, jak se u nás po sovětské okupaci muselo popisovat, že dotyčný souhlasí se vstupem traských vojsk...

● **19. června** si přivstanu, protože je domluvený pracovní oběd se sponzorem, vlastně jeho agen-

tem. Je to celkem mladý chlapík, kterému jsme s Pagim vylíčili, oč v CKČ jde a jak to vypadá na Parconu, letos tedy i Fénixconu, a jak by se zde mohla firma ABB prezentovat.

Během jídla mi volají z Tritonu, že už vyšla Past na Persea. Musím se přinutit k cestě do města ☺

Večer agentovi posílám závěry ze schůzky, má se se sponzorem sejít na začátku příštího týdne. Nesešel, vlezly do toho dovolené, tak ještě uvidíme.

● **20. června** jedu do Heršpic, o tom na straně 1, tak zde jak to viděl Aleš Koval.

Země malých radostí Jirky Olšanského

Vypadalo to zpočátku jako cesta do nějaké dystopie. Jelo se blbě, celou cestu přešlo, Zdeněk byl nevyspalý, stále zival, ještě že Pavel udržoval konverzaci. Ta byla mírně nezávazná, ale časem se zaměřila na letošní Bilcon. Pravda, ono poctit Andrzeje Sapkowského vyžaduje dost přemýšlení, ale domnívám se, že jsme na dobré cestě. Ale já ani neřekl, kam nás naše příbližovadlo vezlo. Hbitě napravím, Jirka Olšanský, skvělý řezbář, výtvarník, loutkář tělem i duší, jakožto i scifista, sezval své kamarády, přátele a bližní, aby s ním (poněkud opožděně) oslavili kulatou sedmdesátku. Myslím, že si vymýšlel, on takhle ve skutečnosti starý zcela určitě není. A v tom mu pomáhají jeho loutky, výtvarničina a psaní scifi. No uznejte, to přece nemůže být žádný staroch.

Heršpice jsou malá ves s asi sedmi sty obyvateli, která se rozložila kousek od Slavkova. Pavel Poláček chvílkami zamačkával slzu, protože to tady má ke svým kořenům kousek. Více méně přes kopek.

A tak jsme se vnutili dovnitř, kde nás přivítal nejen oslavec, ale i jeho bližní a další bližní dřevění, připravení na odpoldní vystoupení. Všeho bylo dost, dary byly předány a my plkali, jak je dobrým zvykem mezi scifisty, ale i normálními lidmi.

Nejhorší je to vždycky s herci, scházejí se jakoby na kus sousedské řeči, nikdo nechce hrát, všichni mají spoustu výmluv. Ale zasáhl přirozený šéf loutkového divadla „Dřeváček“, a tak jsme byli poctěni představením o zakletém orlu. Do prasete. Taký s křídly. Velmi mi připomínalo titulní stranu alba „Kdyby prase mělo křídla“, což je Petr Skoumal, Pavel Šrut, Emanuel Fryn- ta a další. Hráli všichni s chutí, kterou by na základě předchozích výmluv nikdo z hostů nečekal. Děti tu byly taky, koukaly velmi soustředěně. Bylo to zkrátka loutkové představení jak má být a všichni se propadli zpět do dětství (já určitě ano). No a pak se zase klajdalo, jedlo, pilo, obdivovaly se Jirkovy řezby. A protože jsme došli k názoru, že je to místo, kde není třeba se bát o Zdeňka, tak jsme odjeli z oné země malých radostí deštivou dystopií zase domů za svými povinnostmi.

Aleš Koval

● **22. června** jsem skouknul výpravný švédský horor Slunovrat. V současné kulturní válce bych ho chválil pro jistou nejednoznačnost. Když jsou mladí Američané svědky radikálního řešení starobního zabezpečení v občině (správněji asi sektě), naskočí jim okamžitě správná multikulturní floskule: jim by zase přišly hrozné naše domovy důchodců. A opravdu není jasné, zda jde o ironii, kritiku nebo přihlášení se filmařů k progresivnímu chápání tolerance.

A pak jsem dočetl Terminus, určitě jde o jednu z nejlepších knih posledních let, i když závěr mohl být méně zmatený, možná se v tom trochu ztratil i autor. Škoda, že si ji asi mnoho fanů nepřečte, obálka ke knize sice sedne, ale málokoho přeměje ke koupi. Snad časem napíšu recenzi.

● **27. června** pořádáme na zahradě odpolední a podvečerní večírek, protože na NYXu debata o jeho konání skončila poněkud neurčitě, část hostů k našemu smutku nedorazila, ale i tak se objevili Věra a Vladan Rámišovi, už bez dětí, ty stačily v mezidobí nějak rychle vyrůst a osamostatnit se, jejich Míša pro nás ale „upekla“ skvostný jahodový cheesecake. Pak přijela Milada Kuličková a naše skorosnacha Dagmar. Tu jsem na Břežance nalákal na setkání s chytrými a zajímavými lidmi. „Tak to budu jen mlčet a usmívat se,“ pravila na to. „To už ti doporučuju posledních šest let,“ opáčil na to netaktně náš synáček. Kéž by si z Dagmar dokázali vzít příklad zvanilové seznamující nás s každým svým duševním pochodem a okamžitým nápadem bez ohledu na to, o čem se právě vede někdy i zajímavá debata.

Pak dorazil Richard Klíčnický s novinkami o šíření PDF s Novákovou knihou o Kunderovi. Ted' v době knižní krize se každý neprodaný protože upíratěný výtisk počítá, ale uklidňoval jsem ho, že to není důležité, podstatní jsou čtenáři mimo naši sociální bublinu, kteří si v sobotních přílohách přečtou jeden z rozhovorů s Novákem, vzpomenou si, že před lety četli, že Kundera nechce dát své knihy Čechům a ted' se dovědí, že si mohou přečíst o sledování souložení klíčovou dírkou, to budou ty pot-

řebné desetitisíce kupujících... Richard přivedl Anežku, mladou překladatelku a korektorku, která píše diplomku o nakladatelství Omega.

Potom jsme probrali projekt Robot 100, Stančíkova povídka by se mohla vylepšit. Mnoho z těch ostatních by to také potřebovalo, ale asi to nejde 😊

Milada mě ponoukala, abych si s korejskou knihou *Skříň #13* pospíšil, že ted' vychází málo knih.

● **28. června** vypínám po zbytek dne ČRo Plus, protože nešťastné Milady Horákové bylo už moc a čeho je moc, toho je příliš; navíc jsem po kouskách každý z těch pořadů zaslechl už alespoň třikrát.

● **29. června** twitteroví bojovníci zakleklí na Hanu Lipovskou, pro její z dlouhého článku plného obsáhlých citací Milady Horákové vytržený výrok „o prázdných frázích“, ve které se masivní kampaň připomínání statečné političky změnila. Přitom jen jinými slovy řekla totéž, co pár dní před ní bohyň našeho progresivismu Apolena Rychlíková, ale zjevně antické „Co je dovoleno bohovi, není dovoleno volovi“ dokázaly naše feministky transformovat do ženského rodu.

Bylo až fyzicky nepříjemné sledovat výrony twitterové sprostoty. Kdyby se něco takového objevilo u sympatizanta SPD či podobné strany, nejspíše už by byl dávno nahlášen a smazán, nicméně progresivistická a veřejnoprávní média by pak dokázala ze zkopírovaných obrazovek žít několik měsíců. Ale bylo to i poučné, z míst, kde obvykle kritizují termín „zdravotně postižený“ jako zraňující (a doporučují nahradit nějakým politicky korektním novotvarem), najednou slyšíme slovo autistka používané jako nadávka, a to ještě ta nejslušnější.

Odpoledne zavolal Pavel Poláček, chystá na příští rok Bilcon věnovaný P. K. Dickovi.

Honza Czechaczek píše, že má syna Mikuláše, blahopřejeme.

A Petr Habala si všimnul, že nemá doplacené předplatné, a poslal opravdu velký sponzorský dárek. Na stole mám už týden papírek s poznámkou „upomenout víceleté neplatiče“. Náhoda? Nemyslím si!

Krameriova cena

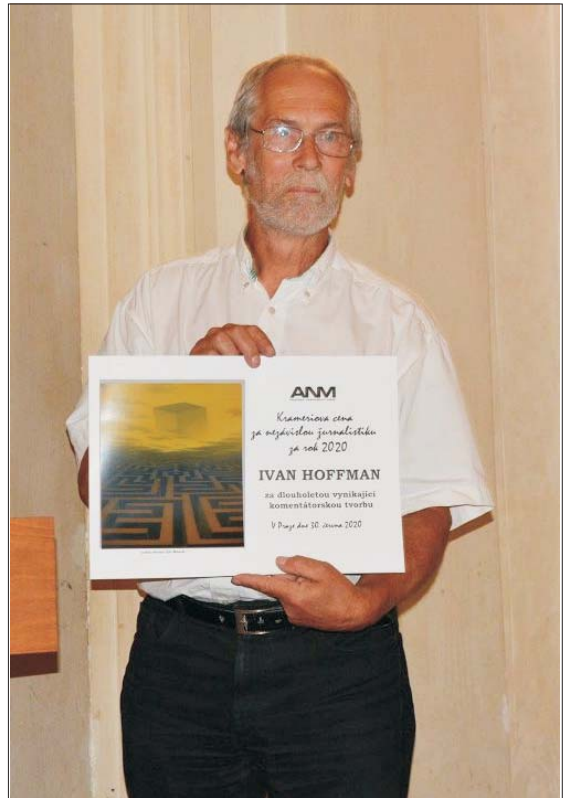
● 30. června jdu do Tyršova domu na předávání Krameriovy ceny za nezávislou žurnalistiku. Vzhledem k tomu, že na Internetu o ceně informují jen weby typu Manipulátoři.cz, navíc ještě slovníkem nám starším dobře známým z doby normalizace „Takzvaná Asociace nezávislých médií (ANM) letos rozdávala Krameriovy ceny,“ se dalo očekávat, že půjde o jiné novináře než laureáty Ceny Ferdinanda Peroutky, Karla Havlíčka Borovského nebo držitele Novinářských křepelek. Cena vznikla roku 2015; ačkoli jsem to nikde nenašel, domnívám se, že jako reakce na totální selhání žurnalistické obce, která ochotně tvrdila nesmysly odporující zkušenosti, pozorování i zdravému rozumu a iniciativně brala slovo každému, kdo nepřijal za své heslo: *Lépe se mýlit s Angelou než mít pravdu proti ní*. Z dosavadních držitelů ceny znám nebo jsou mi povědomí Jan Petránek, Ondřej Neff, Zdeněk Zbořil, Stanislav Motl, Vlastimil Vondruška, Ladislav Větvička, Jaromír Nohavica, Alexander Tomský, Jaroslav Bašta, Martina Kociánová a Markéta Šichtařová.

Ještě na chodníku jsem potkal Gustava Murína a pod jeho sebevědomým vedením jsme se vydali hlavním vchodem dovnitř, kde se ukázalo, že Tyršův dům je zároveň Michnův palác, který v roce 1921 zakoupila Česká obec sokolská a ještě jej rozšířila. Po několika stech metrech pochodu chodbami jsme se dostali ke správnému vchodu z nádvoří, znali to zvládli ze Všehrdovy ulice, ale takových jako nás bylo asi dost, protože Viktorie Hradská, která pomáhala s organizací, v šest oznámila, že část hostů ještě bloudí palácem, a začali jsme se čtvrt hodinovým zpožděním. Ale to předbímám, když jsem se dostal dovnitř, zahlédl jsem před pódiem Honzu Kovanice. Sedl jsem si k němu, v první řadě před námi seděl Gustav M. Honza mi ukazoval, koho z přítomných zná z Židovské obce, a já si vzpomněl, jak web HlídacíPes.org naznačoval, že ANM je anti-semitská organizace...

Konečně došlo na předávání cen, prvním laureátem byl profesor Jan Keller, nemohl se dostavit, ale poslal nahraný projev, kde vylíčil svůj vztah k žurnalistice, vybírám: Už na střední škole vydával časopis, kde měl mimo jiné rubriku *Rady končícím básníkům*. Protože poradit začínajícímu básníkovi umí každý, ale říci básníkovi, že by měl skončit, to už chce znalce. Laudatia se ujal (buranský sociolog) Petr Hampl. Zavzpomínal, jak v devadesátých letech, kdy patřil k tržním komsomolcům, těžce nesl, když jim Keller nabourával hayekovské chápání světa, které přijali jako dogma. Dnes bychom se uchýlili do nějakého bezpečného kroužku a tam se navzájem utěšovali, ale tehdy ještě žádné safe space nebyly, takže jsme museli Kellera číst a přemýšlet nad ním...

Následovala cena pro Benjamina Kurase, příjemně osobní laudatio pronesla Klára Samková, přirovnala Bena k Mojžíšovi, který nás třicet let vede pouští, potom co jsme opustili asi ne plně ale jistě hrnce socialismu. On sám připomenul, že asi jako jeden z prvních (česky píšících autorů) varoval před islamizací Evropy a byl za to dokonce označován za blázna. Kuras po mozkové příhodě hůř vidí a zatím stihá psát jen pro Playboy.

Tuším, že třetím oceněným byl Ivan Hofman, mám dojem, že ten se ještě občas v oficiálních médiích objevuje, ale zjevně

už neplánuje velkou kariéru, a tak píše bez autocenzury, mluvil velice sympaticky, ale už jsem byl nějaký znavený, tak místo citace kousek jeho fejetonu k uzákonění Velkého pátku jako volného dne:

Zákonodárci, kteří v minulosti návrhy učinit nejvýznamnější den křesťanského kalendáře dnem pracovního klidu rutinně shazovali ze stolu, loni prožili a s odkazem na naše křesťanské kořeny přišli ke křížku.

Kontext tohoto názorového posunu ovšem nebude duchovní, nýbrž politický. Tentokrát se hlasovalo v atmosféře, kdy veřejnost poptávala politické gesto proti islamizaci Evropy.

A tak zatímco jinde v Evropě pozorujeme, jak se v rámci politické korektnosti křesťanství z veřejného prostoru vykazuje, aby jínověrci nepocítovali duchovní újmu, my, kteří máme pověst národa ateistického, křesťanství do veřejného prostoru ostentativně vracíme. Jínověrcům na truc.

Dalším oceněným byl Josef Urban, podle jehož knihy byl natočen film Habermannův mlýn. Nikdy jsem se o toto dílo nezajímal, pro nedostatek času jsem si jej zahrnul do laviny produktů přivívajících se na grantech česko-německého vyrovnání a sblížení. Zdá se, že autor ale není obvyklý příkyvovač a spotřebitel fondů, že není ochoten upravovat své názory podle grantových podmínek a je už nějaký čas v nemilosti, snad si zavařil knihou *Návrat do Valbone*, která ukázala neschopnost českých úřadů při záchraně tří českých studentů ztracených někde v Albánii.

Následovaly tři ceny pro slovenské novináře, Gustu, Lubomíra Huďu (odešel ze Slovenské TV kvůli způsobu informování

o bombardování Jugoslávie) a novináře Ludovíta Štefka, ten byl vyhozen nějakým Dzurindovým podržtaškou při převzetí moci slovenskými demokraty.

Ceny byly vlastně jen diplomy s kresbou od Jiřího Mocka, mezi jednotlivými bloky zahrál na housle virtuóz Alexander Shonert a při poslední skladbě jej doprovázela sopranistka, jejíž jméno mi vypadlo, seděla hned před námi a samozřejmě, že to na ni G. hned zkusil 😊

Po předávání jsem chvilku při víně poseděl s Gustavem Murínem a lidmi ze Slovenského domu, kde se akce odehrávala v minulých letech, dnes by se tam už nevešla, pak jsem si popovídal s Klárou Samkovou o scifi a vydal se domů.

● **3. července** jsme navštívili statenickou usedlost Svoreňových. Epidemie je zastihla v Čechách a mám dojem, že to přivítali a do Spojeného království se hned tak nechystají. Nejprve jsme dali večeři v restauraci nad rybníkem a pak se přesunuli na terasu vilky hned vedle. Neviděli jsme se hodně dlouho, tak jsme měli co probírat, mimo jiné spoustu filmů a za tu dobu vyšlých knih, dovlek jsem i magazín Ž 40, hostitelé si hned dva objednali... Dagmar se nedávno seznámila s Robertem Richardsonem, kameramanem *Tenkrát v Hollywoodu*, takže jsme o tomto filmu promluvili podrobněji. S Pětou Svoreněm jsme dali řeč o prvním díle jeho SF politologických článků, píše je nejprve anglicky, tak musíme počkat na překlad. Během večera mi volal Petr Konupčík kvůli knize, jejíž jméno zapomenul, myslel jsem, že jde o *Persea*, ale pak se ukázalo, že měl na mysli *Kosmické listy* Jana Klímy, na které jsem psal dobrozdání, vůbec jsem netušil, že už vyšla.

● **5. července** s Michaelou jdeme na výpravu k Bílé hoře, prošli jsme klášter Panny Marie Vítězné a pak se vydali k letohrádku Hvězda. Když jsme chtěli posvačit, zjistila Miša, že nemá desinfekční gel, po chvíli zjistila, že nemůže najít ani roušku. Začal jsem hledat tu svou a také nebyla k nalezení, zjevně jsme se propadli do alternativní reality bez epidemie nebo šlo o chvilkovou chybu v matrixu, protože za chvíli jsem svou roušku našel a pak se začalo objevovat i ostatní.

● **6. července** si dopřáváme malý odpolední večírek se scifistickou omladinou.

● **8. července** s Michaelou navštěvujeme Moniku v Tritonu, konečně vidím *Past na Persea*, vyšla sice skoro rok po stoletém výročí narození Ludka Peška, ale aspoň že tak. Za zpoždění může ze třetiny pandemie, z druhé pomalost jeho dědiců a ze třetí naše obvyklá lenost a neschopnost :-)

Vedle autorských výtisků *Persea* jsem si odnesl i nějaké recenzi. Hodně zajímavá mi přijde Vojnovičova kniha *Moskva 2042*.

● **9. července** spojujeme s Michaelou návštěvu agentury ISBN, nakladatelství Epoque (Zdeňka Pobudu vzaly zuby, tak jsem si jen nabral recenzi výtisky, už se těším na *Říší* Romana Bureše a *Šedou* Dalibora Váchy), pak jsme okoukli Mariánský

sloup na nedalekém Staroměstském náměstí, chvilku slintali nad novými vázami u Mosera a konečně dorazili na Břežanku.

Vzhledem k prázdninovému provozu se nás ze začátku sešlo jen asi osm, pak dorazila Dagmar, potom dcery Pavla Březiny, náš Pavel a David Miluláščík a to jsme už přístřešek u krbu docela zaplnili. Zapoměl jsem se Franty zeptat, zda bude chtít přijet na Bilcon. Už funguje registrace.

● **10. července** jsem přečetl kus Novákova životopisu *Kundera – Český život a doba*, a srovnávám ho s knihou *Noční oceán*, což je do značné míry fiktivní životopis Lovecraftova fanouška Roberta Barlowa (jeho povídku, podle které román dostal své jméno *Noční oceán*, najdete ve sbírce *Smyčka Medúzy*, viz strana 10).

Překvapilo mě, jak rozdílně vnímám obě knihy, to, co mi vadilo na *Nočním oceánu*, totiž možnost odlišit fikci od historických skutečností (a dovědět se více o zajímavých lidech a počátcích fanouškovského hnutí v USA), mě při čtení Nováka dráždí ze všeho nejméně. Kdyby ve skutečnosti žádný Kundera neexistoval, četlo by se mi to stejně dobře jako svým způsobem napínavý román nebo spíše příběh ctižádostivé mladého muže v mimořádné zkurvené době, která se na člověku s ambicemi nemohla nepodepsat. To, že později dosáhl světové proslulosti, pro mě vlastně není důležité, ani to, že se k oné proslulosti možná dopracoval částečně i díky tomu, co se naučil ve svém děvkovském období.

● **13. července** vyrazím do nakladatelství Dokořán pro honorář a autorský výtisk *Kosmických listů*. Snad se s Kárníkem moc neopiju, večer přijdou Filip, Sargo a další scifisté.

Dobře to dopadlo, ochutnali jsme jen pivo z dokořánského pivovaru Hangár, tři velké lahve jsem dostal jako honorář a odnesl jsem si i autorský výtisk.

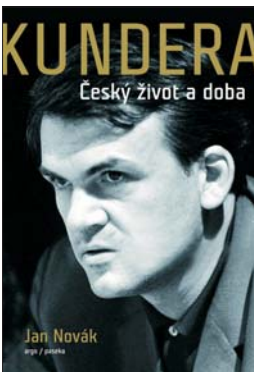
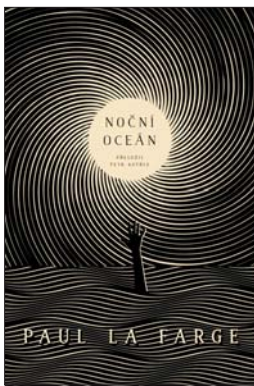
Dovlekl jsem pivo i sebe domů a za nějakou dobu dorazil Bidlo, pomohl mi rozmístit zahradní nábytek a já mu ugruloval něco ze spousty dobrot, které donesl. Než jsme je stačili sníst, přijeli ještě Míkovcovi (Sargo upekla ošatku báječných šneků, dílem šunkových, dílem s Nivou) a pak Filip s Hankou. Když viděli jídlo, rozhodli se změnit pořadí požitků a nejprve jsme se věnovali večeři a až potom šípkám a sběru rybižu.

Pravda, plná břicha pak trochu protestovala, ale řešili jsme to podle paní Wolowitzové: když je ti po jídle těžko, něčím dobrým to zajez.

Miša potom donesla zajímavé knihy, které se v domácnosti nachomítly, a Echo, ze kterého extenzivně citujeme na straně 15. Tím pádem došlo i na politiku. Původní odhad, totiž že Británie pocítí pozitivita brexitu tak do deseti let, se při dnešním dění, společném zadlužení, dalších regulacích spojených s ekologickým šílenstvím a ostatními progresivistickými experimenty zkrátil na polovinu. V šípkách jsme Filipa bezmála porazili, přispěla k tomu hlavně Sargo.

Musíme to brzy zopakovat.

Zdeňek Rampas

Iain M. Banks: Hráč

Dá se to říct docela stručně: Tohle je příběh z technologicky a snad i morálně vyspělé budoucnosti, kde se jeden profesionální hráč rozličných her nudí natolik, aby souhlasil s cestou do vzdálené a mnohem méně vyspělé civilizace, jejíž politická a možná i sociální soudržnost je založena na principu velmi složitě hry, kterou si tam zkusí zahrát.

Není to vůbec špatné východisko, protože snad každá hra má kromě svého doslovného významu i bohatý potenciál stát se metaforou. Ta přitom může vést jak realistickým směrem, tedy různé variace na *hra - boj - život*, tak být hyperbolickým obrazem, tedy neskutečným, ritualizovaným dějem promítajícím se nějak do skutečnosti. Jde dokonce o metaforu tak tvárnou, že umožňuje vícenásobná nebo protikladná využití.

Děj je zasazen do pozoruhodného prostředí dvojí cizosti. Pro nás je totiž neznámé nejen exotické prostředí, kam se hlavní hrdina vydává, ale i svět, kde žije a který důvěrně zná. Autor si to dobře uvědomuje a snad třetinu knihy věnuje zajímavému poflakování se po „doma“ hlavního hrdiny, abychom si jeho sociální a emocionální situaci dobře zažili. Teprve potom má smysl konfrontovat nás jeho prostřednictvím s něčím neznámým a odlišným.

Bohužel se ukazuje, že možnosti, které nabízí jak spleť metafor hry, tak kontrast dvou odstupňovaných odlišností, využil Iain M. Banks jen značně povrchně.

Zajímavé by mohlo být pojetí pokročilé techniky, která už je sociálně natolik zažitá, že nezbuzuje pozornost, takže se sama o sobě nijak neúčastní zápletky – postup, který je pro sci-fi značně netypický. Jenže výsledek je spíše nudný, protože naše nutková zvědavost, jaký budoucí svět bude, není upokojena ničím jiným. Hlavní hrdina je sám o sobě spíše nanicovatý. Jeho vztahy k ostatním jsou povrchní. Jeho zaujetí hrami začíná ochabovat. Jeho budoucnost je sama o sobě sterilní. Žádná z těchto skutečností však není natolik silná, aby snad představovala krizi, s kterou je potřeba se vyrovnat.

Autor přesto jednotlivé situace a drobné peripetie rozehrává dostatečně zajímavě, abychom si to neuvědomovali a abychom se nenudili. Jenže v téhle budoucnosti se například lidé mohou rozhodnout, že plnohodnotnou transformaci změni pohlaví. Podobná realie má smysl, když s sebou nese nějaký silný psychologický nebo společenský nebo jakýkoliv jiný významný náboj. Zde je to ovšem jen jakási nezávazná selanka, z literárního hlediska téměř prázdný ornament. S odstupem si tedy uvědomujeme, že jsme svědky zvláštní formy utopie: úpadkové, ale nikoliv přímo pokleslé společnosti.

Na tom všem by ještě nemuselo být nic špatného, je to na prosto přijatelná podoba odlišnosti, kterou nám *Hráč* nabízí jako výchozí stav. Důležité je, jaký bude druhý stupeň odlišnosti,

jak bude vypadat *cesta na zkušenu*, na kterou se máme vydat. Autor chvíli zajímavě mlží, ale brzy odkryje karty a ukáže se, že banální utopie je konfrontována jen s banálním totalitářismem.

Celé to vlastně připomíná situaci, kdy se nějakému neznalému a naivnímu člověku ze západu pokoušeli vysvětlit, jak funguje komunismus. Je to trochu komické, je to dost smutné, ale pro každého, kdo ví alespoň něco málo o dějinách dvacátého století, hlavně banální. A nejen to, samotné zobrazení dobra a zla je v *Hráčovi* na literární poměry neobvykle prostoduché, tedy i kýčovitě a skutečně lidské historie, na kterou dosti nepokrytě odkazuje, nedůstojné.

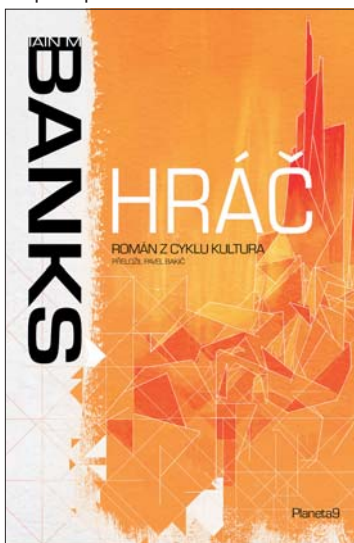
Jestliže tedy samotný kontrast dvou společností těžko může přinést cokoli, co by soudný čtenář už dávno nevěděl, co navíc přidává ona hra, na které je založen politický režim totalitní společnosti?

Samotné ztvárnění her, které se v knize vyskytují, nedopadlo vůbec špatně. Autor musí hry na jednu stranu popsat dostatečně podrobně, aby mělo smysl rozepisovat se o průběhu jednotlivých partií, protože ty musí být schopny vyvolat ve čtenáři napětí, ba dokonce vzrušení. Na druhou stranu, chce-li spisovatel snadno využít metaforickou funkci hry, musí být dostatečně nekonkrétní, aby dokázal zakrýt, že hra, která jeho potřebám vyhovuje, vlastně ani nemůže existovat.

Je to vlastně až specifický druh poezie: s velmi vágně vymezenými pojmy autor čaruje tak, aby vhodným řetězením asociací nakonec vyvolal skutečný prožitek. Bráno samo o sobě se Iainu M. Banksovi kouzlo podařilo. Napohled je zajímavé, dostatečně drží při sobě a je schopno plnit svoji dramatickou funkci. Popis nereálné hry je přesto poměrně abstraktní, takže v příběhu by byl samoúčelný. Jakou funkci tedy má plnit? V knize se objeví her hned několik, ale ta hlavní se projeví dvěma způsoby.

V první řadě má udržovat onu cizí totalitní společnost při životě, tedy ve stavu, který by sám jinak dlouhodobě udržitelný nebyl. To je docela vzrušující představa hodná moderní sci-fi. Bohužel je tato funkce pouze tvrzená, autor se nijak nenamáhá promyslet, jak by podobný nápad mohl fungovat. Jde přitom sice o humanoidní, ale jinak v zásadě mimozemskou společnost, takže i když by něco podobného nedokázal zkonstruovat na základě lidské antropologie, snadno by si při podobném podniku mohl vypomoci změnou, která by podobný záměr umožňovala.

Změnám onoho typu se přitom nevyhýbá, tamní lidé mají tři pohlaví. Jenže podobně jako v případě proměny mezi dvěma pohlavími jde i v případě tří pevně daných pohlaví jen o vnější rekvizitu. Kdyby měli mimozemšťané pohlaví dvě, fungovalo

by to, co z jejich společnosti vidíme, stejně a náš příběh by se mohl odehrát prakticky beze změny. Vztahy mezi třemi pohla- vími přítom nejsou nijak promyšlené ani samy o sobě, máme zde prostě jen „slabé“ a „silné“ muže. Jde snad o nejméně nápadité zpracování odlišné sexuality, na jaké si ve fantastice vzpomínám.

Druhé použití hry má dynamičtější povahu. Jde o to, jakým způsobem z našeho pohledu cizí hra ovlivní naše- ho hrdinu a jakým způsobem z pohle- du cizí kultury cizí hráč ovlivní tamní hru.

Z hlediska zápletky, tedy z pohledu vlivu na cizí kulturu, dopadlo všechno docela dobře. Ani prů- běh knihy ani její pointa nejsou zvlášť překvapivé, tušíme, že zhruba podobně by se všechno mohlo odehrát, ale autor do- káže odvyprávět svůj příběh natolik dobře, aby nám to nevadi- lo. Jinak řečeno, naplní všechny archetypy, které od podobné- ho příběhu očekáváme, a udělá to dost nápadité, aby nás nové zpracování známých principů bavilo.

Horší je pohled na hlavního hrdinu, který byl vystaven po- měrně drastickému zážitku, ale neprojde ničím na způsob ka- tarze. Svoji příliš plochou a schématickou psychologií sabotuje využití kontrastu mezi stavem před odjezdem a po návratu. Pů- vodní pečlivě budované hrdinovo „doma“ je vlastně zbytečné, nedojde využití, protože on si ze své cesty na zkušenou nako- nec přináší jen středně těžkou kocovinu. Dá se očekávat, že za pár let svého dlouhého života se zase vrátí do předchozího stavu utopické polo-existence.

Je zajímavé, že průměrnost příběhu, jak ji já vnímám, autor sám do určité míry reflektuje. V jedné poznámce uvádí, že ja- zyk, kterým se ve světě hlavního hrdiny mluví, je zkonstruován tak, aby byl v nejšířší možné míře nekonfliktní, tedy – dodávám já – i neosobitý a zastírající jakýkoliv dramatický prožitek. Na chabou psychologii hlavního hrdiny zase spoléhají myslící počítače, které ho na jeho misi vyslaly a které byly do značné míry schopné předvídat jeho chování, takže nakonec cíle svého poslání naplnil, i když byly poměrně netriviální.

Hráč je proto jednou z knih, které působí mnohem lépe, když je čteme, než když o nich následně přemýšlíme. I když to tak na první pohled nevypadá, je autorovo společenské, dra- matické i psychologické východisko poměrně skeptické, možná až bezvýchodné. Ale podobně jako různé podoby pod- vodu přítomné v příběhu nevyvolávají žádné morální otázky a různé jednotlivé protikladné prvky nevedou k žádným otáz- kám existenciálním, tak ani zvláštní založení knihy jako celku vlastně nevbuzuje žádné podivení. A to ne proto, že by snad autor přemýšlení o podobných věcech chtěl nechat na čtená- řích, nýbrž proto, že všechny tyto záležitosti podává vlastně jako nedůležité.

Mám dojem, že Banksův volný cyklus *Kultura*, kam *Hráč* patří, je mezi čtenáři poměrně vysoce hodnocený. Nabízí se proto otázka, zda mi náhodou jen z nějakého důvodu „nesedí“. Zkusil jsem si ho proto porovnat s různými knihami podobné-

ho žánru, ale neobjevil jsem žádný aspekt, v kterém by se knihám, kterých si cením, vyrovnal.

...kdyby byl *Mark Stone* odpočinkovou četbou proletariátu, mohl by *Hráč* být po- dobně odpočinkovou četbou aristokracie.

Motiv hry funguje důmyslněji v Cch'-Sinově *Problému tří tě- les*, kde je pojatý mnohem výstředněji, i v Car- dově *Enderově hře*, kde je naopak zobrazován konkrétněji. Svět *Řádu* Neala Ashera je jako moderní *space opera* zajímavější z hlediska zpracování děje i autenticity reálií. Proměna hlavního hrdiny po setkání s cizí kulturou nesne- se srovnání se *Stárnoucím sluncem* paní Cher- ryhové. Setkání se s cizostí, které přes všechno přepínání zápletky nabízí *Mycelium* Vilmy Kad- lečkové, je mnohem mrazivější. Také opačný, uměle odcizený pohled na známé skutečnosti

v *Rádčské říši* od Ann Leckieové je podstatně hlubší. Použití technologie jako dramatického prvku ani zaujetí analýzou so- ciální situace se nedá srovnávat s cyberpunkem. I kdybychom zkusili román vnímat volněji, jen jako hru symbolů, estetizova- né zlo z *Walpurgis III* Mike Resnicka vyjde ze srovnání lépe věcně i dramaticky. A tak by šlo pokračovat dále.

Nechci tím vším říct, že by šlo o špatnou knihu. Čte se velmi dobře a je vidět, že ji napsal literárně vyzrálý autor, takže netrpí žádným z obvyklých problémů průměrných knih. Jen v ní všechno plyne příliš hladce a zjednodušeně, takže jsem na ní prostě nedokázal najít žádný aspekt, který by ji činil nějak po- zoruhodnou, nejkuli výjimečnou. S trochou nadsázky by se da- lo říci, že kdyby byl *Mark Stone* odpočinkovou četbou proleta- riátu, mohl by *Hráč* být podobně odpočinkovou četbou aristo- kracie. Rozdíl ve stylistické i dramatické kvalitě je nebetýčný, ale v přílišné jednoduchosti svého založení a nedostatečné pevnosti svého zakotvení jsou si vlastně oba příběhy překvapi- vě podobné.

Možná je to tak, že chceme dobré knihy, protože těch sku- tečně vydařených, které jsou nás schopny zasáhnout, nemá- me dost, i když knih jako takových je hodně. *Hráč* svými ambi- cemi zřetelně naznačuje, že by mezi vyvolené chtěl patřit, ale mám za to, že před alespoň trochu reflektovaným prožitkem neobstojí. Nejde jen o to, že tomu, co slibuje, nakonec nedosto- jí. On se svoje sliby ani vážněji nepokusí naplnit, takže mu u mne nedokázalo pomoci žádné dotvoření osobním čtenář- ským zážitkem.

Proto mám za to, že román je možné za neobvykle zdařilý označit pouze formálně: tedy tím, co nominálně nárokuje, ale reálně nepředvádí. Nelze popřít, že i za takových okolností je v některých čtenářích schopný vzbudit plnohodnotný prožitek. Ale to je jako se sádrovými soškami Panenky Marie – ani to, že v některých lidech vyvolávají skutečnou zbožnost, neznamená, že by šlo o díla, která je jakkoliv možná označit za umění. To jen lidská touha je taková, že našim prožitkům někdy stačí opora menší, než minimální.

Nicméně jako moderní dobrodružný příběh, po kterém i ná- ročnější čtenář sáhne, když potřebuje trochu důstojného, ale neproblematického odpočinku, se kniha určitě kvalifikovala i sama o sobě, takže bych i další romány z Banksova cyklu *Kul- tura* považoval za hodné příležitostné pozornosti. **Jiří Grunt**

Lovecraft jako nejoddanější spolupracovník neboli Smyčka Medúzy

Po svazku *Hemživý chaos* (viz IK 2/2020) vyšla letos i Lovecraftova *Smyčka Medúzy*, druhá část antologie příběhů, na kterých s někým spolupracoval.

S oblibou totiž revidoval díla jiných a neexistuje na Zemi spisovatel, který by se podobně práci kdy věnoval natolik od daně a současně skromně. Byl v tom směru až fanatik. A často se nakonec nejednalo pouze o revizi a přechoť měl na výsledku lví podíly. A skoro vždycky to gentlemansky utulal. Ale pravda se vyjevuje a dnes především následkem až plavého úsilí známého badatele Sunanda Tryambaka Joshiho (*1958), který – po čtrnácti Lovecraftových povídkách svazku předchozího – komentuje i dalších osmnáct jeho příběhů ve svazku druhém.

Jaké jsou? Podívejme se na to!

Autorkou nástinu dost nevalného titulního hororu *Smyčka Medúzy* je Zealia Bishopová (1897–1968), kterou již známe z *Hemživého chaosu* jako spolupachatelku povídek *Yigova kletba* a *Pahorek*. Taky tentokrát přenechala většinu práce Lovecraftovi, jenž dotvořil třetí z jejich společných děl mezi květnem a srpnem 1930.

Tehdejší literární agent dotyčné dámy Frank Belknap Long (1901–1994) pořídil pak strojopis, aniž předlohu psanou Lovecraftovou rukou všude rozluštil, i postrádáme dnes nejen slova, nýbrž celé věty. Možná i proto povídku odmítl časopis *Weird Tales* a stejně jako *Pahorek* ji později přepracoval August Derleth; takže původní verze byla zveřejněna teprve roku 1989.

Smyčka Medúzy bohužel nepostrádá jistý prvek rasismu a podobně jako už řada raných Lovecraftových textů obsahuje nepřijemnou *přemíru* nadpřirozena. Vedle mytické Lemurie jsou však sem vetknuty iarážky na klasické hrdiny románů Jorise-Karla Huysmansa (1848–1907) *Naruby* (1884) a *Tam Dole* (1891). A rovněž odkazy na četné výtvarníky. Nejen Goyu, ale třeba i Aubrey Beardsleyho (1872–1898) či Henry Fuseliho (1741–1825), proslaveného obrazem *Noční můra* (1781).

Děj se až zlověstně ovívá okolo i ještě v hrobě žijících hadích vlasů a kolem portrétu titulní entity, který nesmí být porušen, aniž nastane kataklyzma. Samostatně v našem svazku zveřejněné Lovecraftovy poznámky pak odhalí až překvapivou racionalitu, s níž konstruoval příběhy na podstatě dvou synopsí. Jedna vykládala události chronologicky, druhá v narativním sledu.

Henry Whitehead

O dost rovnoprávněji než se Zealíí Bishopovou (chtivou prořadě honorářů) probíhala Lovecraftova spolupráce se známým „pulpovým řemeslníkem“ Henrym S. Whiteheadem (1882–1932), kterého dokonce navštívil na Floridě. V květnu a červnu 1931 zde napsali prózu *Past* a v dopise, který objevil teprve Joshi, Lovecraft tvrdí, že vytvořil ústřední část textu a revidoval i „zcela přepracoval“ celek. Ten byl zveřejněn pouze pod Whiteheadovým jménem a Lovecraftových praktik znalý S. T. Joshi je názoru, že objekt jeho bádání napsal celé „posled-

ní tři čtvrtiny“ textu, aby poté nad vlastní práci blahosklonně mávl rukou a co vzorově diskrétní gentleman odmítl být uveden jako spoluautor.

Ale je *faktum*, že svébytné styly obou tvůrců k sobě křiklavě nepasují. Živoiálně konverzační expozice moc zhurta přechází do – předlouhých – Lovecraftových odstavců typických pro autora úplnou absencí dialogů, které samotáři z Providence nechyběly a neseděly.

Ačkoli redaktor časopisu *Strange Tales* Harry Bates vždycky Lovecrafta povýšeně odmítal, v tomhle případě ho nevědomky akceptoval, protože právě pod Whiteheadovým jménem. V březnu 1932 tak jde o jediný (a ještě maskovaný) Howardův příspěvek jeho krátkodechému magazínu, než zkrachoval.

Existuje ještě jiná Whiteheadova povídka, kde je podezření na Lovecraftovu spoluúčasť, ale stoprocentně prokázána není – a nejméně v tom směru je Joshi jako vždy totálně akurátní. Ten příběh Lovecraft nazval *Pohmoždění*, je dnes známý pod titulem *Bothon* (vyšel poprvé roku 1946) a snad byl skutečně upraven, ale spíš Augustem Derlethem, což byl muž natolik svébytný, že kupříkladu svou vlastní – a jistěže ne nijak špatnou – práci *Tis na hřbitově* léta úspěšně vydával za dílo Josepha Sheridana Le Fanu.

William Lumley

Spíše kuriozitou je Lovecraftova spolupráce s literárně nemohoucím okultistou Williamem Lumleym (1880–1960), který svého času napsal nevalný text *Deník Alonza Typera nalezený po jeho záhadném zmizení*. Náš svazek dílko přetiskuje – a jistěže také výslednou Lovecraftovu korekci. Lovecraft chtěl udělat Lumleymu jednoduše radost, ale jistěže mu tak dopomohl i ke slušnému honoráři. Ba slušnějšímu, než sám předpokládal, neboť Lumley dokázal text udat – za sedmdesát dolarů – poměrně prestižnímu časopisu *Weird Tales*.

A přitom jeho vlastní přínos signalizuje částečnou autorovu negramotnost a Joshi se dokonce pozastavuje nad tím, že z původního blábolu vůbec bylo možné něco vykresat. A to Lovecraft navíc Lumleymu řekl, ať si celý honorář klidně ponechá.

Kenneth Sterling

Výjimečná byla taktéž Lovecraftova spolupráce na podivuhodném příběhu o bizarním, neviditelném bludišti kdesi na Veně *U zdech Eryxu* (*Weird Tales*, říjen 1939).

Tuto překvapivě ryzí sci-fi sepsali někdy v lednu 1936 spolu s Kennethem Sterlingem (1920–1995), který se zjara 1935 přistěhoval do Lovecraftova bydliště Providence a jenž už v únoru 1936 zveřejnil ve *Wonder Stories* povídku *The Bipeds of Bjulhu*.

Téma (jak přelstít neviditelný labyrint) již ovšem předtím zpracoval klasik Edmond Hamilton ve slavné povídce *The Monster-God of Mamurth* (*Weird Tales*, srpen 1926), kde líčí

nitro neviditelného objektu postaveného na Sahaře. Sterlingův nástin ale přeče jen generuje poněkud odlišný příběh a Lovecraft jej navíc úplně přepsal a snad o polovinu prodloužil. Vznikl tím excelentní horor, jehož jediným výrazným nedostatkem je zapuštění děje do písčin už tenkrát dost „otřepané“ Venuše. A to autoři netušili, že je na té planetě takřka pět set stupňů Celsia a tlak na povrchu devadesátkrát vyšší než na Zemi.

Duane Rimel

S dalším spoluautorem Duane W. Rimelem (1915–1996) napsal Lovecraft dvě vysoce působivé povídky *Strom na kopci* (1934, zveřejněno 1940) a *Vyzdvížení z hrobu* (1935, zveřejněno 1937), zatímco Rimelova hříčka *Aphlarova magie* (zveřejněná zjara 1937) je Joshim odsunuta až mezi dodatky. Lovecraftův přínos v ní byl podle všeho minimální.

Strom na kopci zachycuje – Lovecraftovými slovy – samu „esenci podivnosti“, ke které sám pouze přidal „pár užitečných emendací“ a kde „zesílil finále“. Jak se o tom aspoň vyjadřuje v jednom dopise. Sám Joshi míní, že ze tří částí povídky patří Lovecraftovi ta poslední, a dodejme jen, že Rimel sám za dalších šedesát let života už nikdy nic podobně působivého nestvořil, což je přinejmenším podezřelé.

Hazel Healdová

Hned pět povídek svazku vzniklo ze spolupráce s Hazel Healdovou (1896–1961), která ale v podstatě tvořila jen zárodky zápletek. Sama nikdy nic nepublikovala. Ty povídky se jmenují *Muž z kamene*, *Okřídlená smrt*, *Hrůza v muzeu*, *Z hloubi eonů* a *Hrůza na pohřebišti* a jistě můžeme souhlasit s Joshim, že je psal Lovecraft a pouze na podkladě synopsí. Jsou prochnuty jeho stylem, duchem i atmosférou.

Muž z kamene byl díky editoru Hugu Gernsbackovi zveřejněn roku 1932 v říjnovém čísle *Wonder Stories* a tento v jádru banální sen dětí o tom, že „lze zkamenět“, tu získává div že ne vědecké ospravedlnění.

Povídka *Okřídlená smrt* se vynořila ve *Weird Tales* v březnu 1934 a Lovecraft později hrdě tvrdil, že ji napsal „z 95 procent“. Jde o bizarní příběh o mouše, která se namáčí do inkoustu, aby psala tělem a v angličtině vzkazy. Do hmyzu se totiž dostala mysl jednoho nebožehého člověka.

V případě povídky *Hrůza na pohřebišti* zasazuje S. T. Joshi zrození textu do let 1933–1934 a konstatuje, že je část příběhu vyprávěna buranským nářečím, které má nejspíš parodovat podobný slang Lovecraftovy *Hrůzy v Dunwichi*.

Také v extravagantní *Hrůze v muzeu* (rovněž zveřejněné ve *Weird Tales*) dokázal Lovecraft brilantně parodovat sám sebe, přičemž si hraje s voskem a figurínami. Stvořil pobavující pas-tiš na vlastní horory *Volání Cthulhu* a *Pickmanův model* a psal podle synopsy „tak chabě“, že ji „takřka celou zahodil“. Ještě i spolutvůrce *Supermana* Jerry Siegel nemohl přítom o jeho au-

torství nic tušit, a tak svého času paradoxně napsal: „Ani sám Lovecraft by neuměl překonat groteskní scénu, kdy na hrdinu vyskočí tvor z jiné dimenze.“

Nejlepší z patera povídek psaných spíš PRO Healdovou než *spolu s ní* je próza *Z hloubi eonů*. Vznikala od začátku srpna 1933, a ač rovněž hraničí s parodií, ohromí. Spoluautorka přispěla jen představou mumie s živoucím mozkem, což je ovšem klíčové.

Jak je vcelku patrné, Hazel Healdová se ve svých synopsích utkvěle vracela k motivu brilantně fungujícího mozku uvězněného ve zkameněném či jinak zmrtvěném těle. Psát ale neuměla, což naopak nemůžeme říct o mladém muži, s kterým Lovecraft vytvořil ještě víc příběhů.

Robert Barlow

Ten hoch se jmenoval Robert Hayward Barlow (1918–1951) a seznámili se už roku 1931, kdy mu bylo teprve třináct.

Barlow se později stal i vykonavatelem Lovecraftovy literární pozůstalosti a spolupracovali hned na šesti povídkách: *Skolení Monstra*, *Poklad zvěromága*, *Zápas, jenž ukončil století* (*Rukopis nalezený ve stroji času*), „*Spíš moře vyschnou*“, na zlomkovitém skeči *Kolabující kosmy* (1935), který je skvělou satirou na „space operu“ (a dnešní *Star Wars*), a konečně na *Nočním oceáně*.

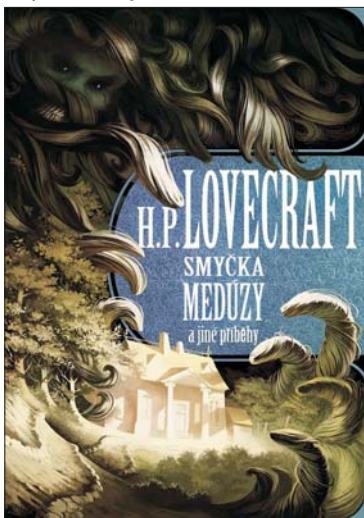
O *Skolení Monstra* napsal Lovecraft chlapci v únoru 1933 mimo jiné: „Dovoliť jsem si změnit mnoho slov tak, aby plně dosahovala dunsanyovského efektu kombinujícího prózu s poezií, o který se zjevně snažím.“ Jedná se ovšem o nezralou práci, kterou je i následující *Poklad zvěromága*,

jenž Barlow sepsal v září 1933. *Zápas, jenž ukončil století* vytvořili poté za první z Lovecraftových návštěv u Barlowa na Floridě, a totiž v květnu až červnu 1934, a jde spíš o vtip, ve kterém se – většinou pod jinými jmény – zmiňují o víc než třicetce osobností okolo tehdejší makabrozní prózy jejich oblasti.

Tak například rohovník Dvouhřívý Bob alias „Postrach pláň“ je Robert Ervin Howard a vynořují se taky Frank Belknap Long, Wilfred Blanch Talman, August Derleth, Seabury Quinn, Edgar Hoffmann Price, Forrest Ackerman, Hugo Gernsback, C. A. Smith či Abraham Merritt (1884–1943).

Rovněž Barlowovu povídku „*Spíš než moře vyschnou*“ (psána 1935–1936) Lovecraft radikálně předělal a sepsal podstatnou část finále. Název je ze slavné Burnsovy básně *Má milá jest jako růžička* (1794).

Ale to, že Robert Barlow začal psát lépe než jeho mistr, dokazuje teprve fenomenální povídka *Noční oceán*, která uzavírá celý náš svazek a nesporně se vymyká všemu, co kdy stvořil Howard Phillips Lovecraft i většina jeho napodobitelů. „A je vůbec možné,“ ptáme se dokonce, „že tu má HPL i jen desetipro-

centní podíl?“ Jistě si toho všiml i Paul Le Farge, když název příběhu roku 2017 převzal jako titul svého románu o vztahu mezi Lovecraftem a Barlowem (česky 2018). Sám Robert Barlow byl ovšem mužem vícera talentů (i výtvarného a hudebního) a předčasně nakonec zesnul coby antropolog zaměřený na rané mexické období.

Slavná „štafetová“ povídka o magické krychli

Ve svazku *Smyčka Medúzy* je také českému čtenáři poprvé představena „štafetová“ povídka *Výzva z jiného světa*, která se v září 1935 stala ve *Fantasy Magazine* duchovním děckem Julia Schwartze (1915–2004).

Tu tenkrát zahájila spisovatelka Catherine Lucille Mooreová (1911–1987) tím, že hrdina kdesi v kanadské divočině narazí na záhadnou kostku. Premisu rozvinul Frank Belknap Long, ale udělal to vágně, takže tenkrát vysoce uctíváný a „neochvějně profesionální“ Abraham Merritt byl nucen text „naostro“ rozvinout až sám. Odmítl to s tím, že se Long odchýlil od tématu „výzvy z jiného světa“ naznačeného již titulem, a donutil Schwartze, aby druhé pokračování anuloval. Stalo se. Ale editor si nepomohl. Překvapeně totiž brzy četl ne úplně smyslné pokračování Merrittovo, které děj nikam neposunuje, anebo tedy s výjimkou pointy, podle které je hrdina „vcucnut“ do nitra objektu.

Anebo je tam snad vtažena pouze jeho mysl? Když nad tím stanul H. P. Lovecraft, chvíli dupal, a pak si kus zápletky jednoduše půjčil z jen pár měsíců předtím dokončeného vlastního příběhu *Stín z času*, tenkrát ještě nezveřejněného. Provedl ovšem úpravy a segment je vlastně jinou adaptací ústředního tématu *Stínu z času*, kterým je výměna mysli.

Výměnu podle nové verze umožňují půvabné krychle, které dostávají obsah mysli do jakýchsi strojů na planetě obývané mimozemskými stonožkami.

Mysl takové „stonožky“ naopak vždy vklouzává do lidského těla, které dosud patřilo mysli „ulovené“. Lovecraft pak i stanovil, že bude hrdina z jistých zlomků starého rukopisu už vědět o dotyčné pokročilé rase a o jejím zkoumání vesmíru prostřednictvím oněch krychlí. Lovecraftem vymyšlená část příběhu je až čtyřikrát delší než sekvence ostatních účastníků „štafety“ a nakonec představuje takřka polovinu povídky. Přípravné poznámky se zachovaly a jsou otištěny v závěru našeho svazku. H. P. Lovecraft si představoval jakési *disky se záznamy* umístěné uvnitř krychlí. Krychle vypadaly zvláštně proto, aby fascinovaly a přitahovaly k sobě nositele intelektu, a vyslány byly z jiné galaxie s tím, že jen několik se jich někým „trefí“. Na stěnách jisté budovy oné vzdálené planety viděl pak Lovecraft v duchu nespočet strojů, z nichž každý byl jinak laděn a fialově zasvítil v momentě, kdy vzdálená inteligence vstoupila do krychle. Na stroje dohlížel úřední vyšetřovatel schopný telepatie a vnímal vše, co bylo vstřebáváno z mysli, přičemž těla „zpovídáných“ se octla v komatu. A během „vysávání“ lapené mysli vyšetřovatel vždy vyslal do prázdného místa část mysli své vlastní rasy. „V řadě případů byly tou metodou planety zcela obsazeny a podmaněny, přičemž plenění vždy bylo ukončeno zabitím vzdáleného těla (kvazi-sebe-

vražda) v okamžiku jeho návratu,“ poznamenal si Lovecraft. Těl zbavená mysl je vždy vtažena do příslušného stroje a sama o sobě zlikvidována, poněvadž ona „moudrá“ rasa kdesi v jiné galaxii ze zkušenosti zjistila, že „jiné bytosti“ vesměs bývají zhoubné a destruktivní. A tak je ničí. Ale ničí je teprve v momentech, kdy je pro „historické záznamy“ přečerpáno veškeré jejich vědění. Co víc, likvidování jsou taky všichni ti, kdo vykazují jakékoli známky schopnosti cestovat vesmírem.

Lovecraft si navrch vysnil i to, že „zpracovaná“ už bytost může nosit krychli u sebe a lovit její pomocí další mysli, a vykonstruoval i události dálnějších dob, kdy „moudří Velcí“ na Zemi uměli krychle ještě hlídat a pohotově zabíjeli těla s uchvatitelskými myšlenkami. Ale v domovském světě uchvatitelů se díky obsahu mysli zajatých vše o Velkých rozkřiklo – a uchvatitelé zatoužili po pomstě. Jak je vidět, i úplně zdarma pracující Lovecraft věnoval své části povídky až neúměrné úsilí a vložil sem klíč ke všemu.

A dál? K sepsání předposlední pasáže přemluvili Roberta Ervina Howarda (autora *Barbara Conana*) a on prostě vylíčil pocity mysli unesené do těla obří stonožky a během krvavé bitvy se slizkými nepřáteli.

Na Lovecraftovu přímluvu pak celou povídku dopsal Long a hlavní postava se stala na vzdálené planetě bohem, zatímco „stonožníkova“ mysl uvedla lidské tělo do „tupé bestiality“.

Závěr

Badatel Joshi již jen letmo zmiňuje Lovecraftovy styky s Henry Kuttnerem (1915–1958) a Robertem Blochem (1917–1994), a jak se zdá, není dodnes známa žádná povídka, na níž by s těmito – později slavnými – autory *prokazatelně* spolupracoval.

V podezření jsou leda Blochovi *Satanovi služebníci* (knižně 1949) a pouhé rady pak dostával mladý Kuttner v případě *Hrůzy v Salemu* (1936). Dodejme už jen, že dvoudílná antologie síce neshrnuje veškeré, ale jistě všechny *pozornosti hodné* Lovecraftovy „spolupráce“, anonymní i přiznané. „Celkově se nedá popírat,“ míní Joshi, „že se ty revize a spolupráce kvalitou nevyrovňají jeho původní tvorbě.“ To sice ne, ale co naplat! „Lovecraft takřka nebyl s to pustit z ruky kterýkoli rukopis, aniž by se v něm povrtal, a to i když o to nebyl vysloveně žádán.“

Ivo Fencel

Smyčka Medúzy a jiné příběhy, revize a spolupráce H. P. Lovecrafta, svazek druhý.

Roku 2012 uspořádal a úvodem i poznámkami opatřil Sunand Tryambak Joshi. Přeložili Richard Podaný a Linda Bartošková. Ilustroval Milukáš Podprocký. Odpovědná redakce Patrik Linhart a Petr Stejskal. Jako 114. svazek edice Fantastika řízené Martinem Šustem vydalo Argo. Praha 2020. 472 stran

Odposlechnuto

Na pindání o věčné vině bílého otrokáře mi nejlegračnejší přijde fakt, že kdyby ty černochoy do Ameriky nedovezli, tak by teď všichni, kdo jsou hrdými občany USA, seděli někde v Africe a měli jediný sen: dostat se do USA nebo Evropy. **Blowup**

Marie Domská: Kchrat – Ujasnit hranice

Jako čtenáři často očekáváme, že v každém slušném hororu, jehož děj se odehrává v otevřeném vesmíru, by mohla figurovat alespoň jedna parádně děsivá a totálně nelidská vesmírná příšera. Vzpomeňme na klasická díla žánru jako jsou Wyndhamův „Den Trifidů“, Wellsova „Válka světů“ nebo Heinleinova „Hvězdná pěchota“, kde jsou vesmírné bytosti zpodobněny jako tvorové nahánějící husí kůži, kdy cizost z nich čišící, například i pouhý způsob jejich pohybu, u čtenáře vyvolává šimráni v břiše a jektání zubů.

Titulní postava Kchrat z knihy Marie Domské „Kchrat – Ujasnit hranice“ všechny tyto atributy vesmírného „vetřelce“ splňuje (všimněte si, že píšou vetřelce s malým V, protože na toho s velkým se vztahují autorská práva). Kchrat je vysoký dva a půl metru, jeho páteř přechází do ocasu s trnovým bodcem a jeho anatomie ne náhodou připomíná důvěrně známou postavu z „nejmenovaného“ kultovního filmu. Je to voják, prvorozený šestnácté generace, produkt genetického inženýrství. Dokonalá zbraň, kterou šachtrané vyšlechtili pro boj s nepřátelskou rasou jachtanoidů.

Na Zemi se píše dvaadvacáté století. Lidé postupně kolonizují okolní prostor. Jejich akční rádius se stále rozšiřuje. Doposud se nepodařilo navázat kontakt se zastupci jiné vesmírné civilizace.

Co všechno se asi semele, když se „dokonalá zbraň“ a vesmírný voják Kchrat střetne s pozemskou navigátorkou, jedinou přeživší v havarované lodi? Co se stane, když na sebe narazí dvě paradigmaty založená na úplně odlišném vnímání svobody jednotlivce v konfrontaci se zachováním celku? Existují hodnoty, které mohou dvě diametrálně odlišné

koncepte fungování společnosti spojit? Tato vážná a poněkud vousatá témata ale čtenář nahnátné až někde ve třetí vrstvě sdělení, protože v těch vrchních vrstvách ho čeká spousta zábavy a napětí. A především je tady Kchrat (skutečně šachtranské jméno lkcherat je pro lidi obtížně vyslovitelné), jehož osobnost čtenáře chytí a uchvátí, fascinuje a nutí je držet mu palce od začátku až do konce (příčemž konce se v této knize nedočkáme, musíme si počkat na další).

Příběh v sobě splétá několik dějových linií, přesto nepůsobí matoucím dojmem, naopak to přidává vyprávění na dynamice. Postavy a vztahy lidí a šachtranů působí tak autenticky, až to děsí. Zaujal mě způsob, jakým autorka pracuje s textem. Nejen že sugestivně popisuje objektivní události, ale také s lehkou bezprostředností vykresluje vnitřní prožitky aktérů. A činí to tak dobře, že čtenáře udržuje ve střehu. Mazaně nabízí prostor k dohadům, nabádá k pochybnostem o skutečném pozadí některých událostí, anebo o skutečných motivacích jednotlivých postav.

Nebudu se dále rozepisovat o zápletku, protože nemohu čtenáře obírat o překvapení, které ho při seznamování s Kchratem čekají. Chci se jen podělit o radost, pobavení a respekt k dobrému příběhu, které jsem cítila, když jsem knihu „Kchrat – Ujasnit hranice“ četla.

Miroslava Dvořáková

Odkaz na předprodej: knihu bude možné zakoupit na [poin-ta.cz](https://bit.ly/KupKchrat) (<https://bit.ly/KupKchrat>) během předprodeje, který proběhne od 15. 7. 2020 do 14. 8. 2020

Odposlechnuto

Ze všech tyraní je ta, která je upřímně provozována ve jménu dobra obětí, snad ta nejtvrději. Bylo by lepší žít pod vládou loupeživých baronů než pod všemocnými morálními šťouraly. Krutost loupeživého barona může chvillemi spát, jeho chtíč může být v jistý okamžik ukojen; ale ti, kdo nás trápí pro naše vlastní dobro, s tím budou pokračovat donekonečna, protože k tomu mají souhlas svého svědomí.

C. S. Lewis

Připisovat oba tyto velké pokroky vývoje Ústřednímu výboru znamená zaujmout velice zúžený pohled na civilizaci. Ústřední výbor vyhlašoval pokroky vývoje, to je pravda, avšak nebyl jejich původcem o nic více, než byli v dobách impérií králové původci válek. Výbor se ve skutečnosti poddával jakémusi nepřemožitelnému tlaku, který vycházel nikdo neví odkud, a který, poté co mu bylo vyhověno, byl opět následován novým, stejně nepřemožitelným tlakem. Takovému stavu věci je pohodlné dát název pokrok. Nikdo nepřiznal, že se Stroj vymknul kontrole.

E. M. Forster / Stroj se zastaví

Kosmické listy

jsou kniha, kvůli které mi volal Petr Konupčík, a vedle toho

i román složený z povídek, které vycházejí ve stejnojmenném zpravodaji. Autor, Jan Klíma, známý spíše svými detektivkami (a vysokoškolskými učebnicemi) napsal třináct příběhů (jeden v každém vydání Listů plus ten rámcový), které nejčastěji líčí potýkání našich současníků s technologiemi, které už tu s námi jsou nebo se brzy objeví na trhu i pro širokou veřejnost.

Dokořán, 2020, 288 str., 298 Kč

Politologie Hvězdných válek

Hvězdné války byly patrně vždy nasáklé politikou, i když tento fakt neměl vliv na to, že se staly globálním fenoménem.

Na jedné úrovni je to vlastně klasická vesmírná pohádka, kde dobro zvítězí nad zlem, ozvláštňená magickými silami, světelnými meči a mnoha dalšími vychytávkami, které nadchnou snad každého. Na další úrovni je to však jeden z největších a nejsložitějších uměleckých výtvorů „západní civilizace“, který oslovil kolektivní představivost způsobem nevidaným od dob řeckých mýtů a Artušovských legend.

Univerzum Star Wars pokrývá nespočet filmů, knih, komiksů, internetových stránek a videoher. Cass Sunstein, americký ústavní právník a autor knihy *The World According to Star Wars*, zastával názor, že svým rozsáhlým propojeným příběhem lze Star Wars srovnávat s vlivem Bible, Santa Clause a Mickey Mouse.

Přestože význam a obsah Hvězdných válek je známý a nesporný, k diskusi nám zbývá politologie Hvězdných válek v rámci celé Galaxie. Jaká vlastně ve skutečnosti je?

Na první pohled je politika Hvězdných válek jednoduchá. Galaktická říše jsou vesmírní nacisté!

A je to venku, jak prostě!

Její vojáci se nazývají Stormtroopers, podobný název byl použit pro nacistické polovojenské jednotky S. A. (Sturmabteilung), jakož i elitní bojové jednotky Německé říše za 1. světové války. Uniformy imperiálního hvězdného loďstva jsou, jak známo, černé a zcela jistě odpovídají designu vrchního nacistického „křejčích“ Hugo Bosse. Podobně je na tom i helma Dartha Vadera, připomínající kultovní německou Stahlhelm. Ovšem nejde jen o estetické podobenství vojenské výstroje.

Jde především o ideologické podobnosti. V představitelích Galaktické říše máme totiž co dočinně s galaktickým agresorem, který bojuje proti demokracii a svou vůli prosazuje válkou silou. V sequelové trilogii (o které čím méně budeme mluvit, tím lépe) nástupce galaktické říše, První řád, pořádá podobná shromáždění jako v německém Norimberku, s podobnou násilnou rétorikou vykřikovanou mezi červenočernými prapory.

Hvězdné války jsou svým mixem skvělá kombinace westernů, New Age spirituality, samurajských filmů, sci-fi a fantasy. Dalším klíčovým zdrojem ságy byly filmy o druhé světové válce, ze kterých George Lucas čerpal inspiraci pro „letecké“ scény u Hvězdy smrti ve čtvrté epizodě.

Pokud si položíme otázku, kdo je zdrojem zla ve 2. světové válce, zcela jistá je odpověď, že nacisté. Kdo je podobným činitelem ve Star Wars? Vyjde nám určitě, že Říše. Položíme tedy rovnítko a vyjde, že Říše = nacisté!

Tak jednoduché to však není, věci jsou o něco složitější, protože Impérium, stejně jako Star Wars, jsou amalgámem mnoha různých vlivů. Nacisté jsou první na ráně, ale v mnoha ohledech připomíná Impérium Spojené státy. Tuhle myšlenku ootvrdil sám Lucas v rozhovoru s režisérem Jamesem Cameronem. V šesté epizodě Rebelové a jejich spojenci

Ewokové reprezentují Vietkong, zatímco Impérium představuje invazní americkou armádu, která jim pomocí své technologické převahy ničí dosud idylický domov.

Lucas v šedesátých letech vyrůstal v Kalifornii, tedy je nadmíru jasné, že je nakloněn liberálními myšlenkám a film Star Wars vznikl jako anti-autoritářské, anti-imperialistické dílo.

Tato myšlenka pokračuje v prequelové trilogii, kde vidíme, jak se zkorumpovaná a stagnující Galaktická republika mění v Galaktické impérium, divákům známé z původní trilogie. Lukas nám ústy Padmé Amidaly řekl: „Tak takhle umírá svoboda... za bouřlivého potlesku!“ Hláška, která je relevantní jak k Irácké válce, která právě probíhala, tak pro populistickou současnost.

Je tím vše vyřešeno? Politika Star Wars je víceméně liberální a protitotalitní a Galaktická říše současně představuje nejhorší excesy Ameriky a estetiku fašismu.

A opět to není až tak docela pravda. Pojďme se na vše podívat z druhé strany. V diskusích o americkém imperialismu mají tendenci dominovat marxisté křičící o globálním kapitálu, ropě a uprchlících. Amerika je považována za globálního agresora a utlačovatele. Druhý pohled reprezentuje britský historik Niall Ferguson, který souhlasí s tím, že se jedná o Říši, ale ta že je nositelkou (dosažitelného) dobra.

Pokud je ale „americká říše“ pro svět dobrá, pak „galaktická říše“ je dobrá pro galaxii. K udržení míru je zapotřebí supervelmoc v roli hegemona. Stejně jako americká unipolarita brání vzniku chaotického multipolárního světa, kde „každý bojuje s každým“, tak podobně je pro celou Galaxii Říše přínosem díky své vojenské a hospodářské dominanci.

Říše tedy ve Star Wars zastává kladnou roli. Jakmile to postřehnete a pominete záměry tvůrců, začne se politika Star Wars jevit velmi odlišně. Místo naivní liberální představy se série stává

podobenstvím o pořádku a stabilitě. Na stranu Galaktické říše se například postavili komentátoři z řad americké pravice, kteří by mohli být charakterizováni jako neokonzervativci.

Nejpřesvědčivějším argumentem se stala esej „The Case for the Empire“ amerického komentátora Jonathana V. Lasta v předním neokonzervativním týdeníku The Weekly Standart. Jeho závěry ve světle nejnovějších filmů série Star Wars aktualizoval Sonny Bunch. Podobné názory sdílejí i konzervativní politici, jako bývalý viceprezident Dick Cheney, který původně hanlivou přezdívku Darth Vader prezentoval naopak pozitivně, chcete-li jako „cool“.

Argumenty pro Říši a konzervativní interpretace série jsou samozřejmě podávány trochu v humorné rovině. Vznikly v éře Bushovy administrativy, kdy se „americká říše“ jevila jako realita, ale podle mého názoru mají setrvačnou sílu, protože obsahují hodně pravdy a navíc zpřijemňují celý filmový zážitek.

Kdo by se spokojil s filmovým seriálem o bitvě mezi „temnou stranou“ a „světlou stranou“, když si Luka Skywalker může snadno představit jako Usámu bin Ládina ve vesmíru a Impérium jako Spojené Státy? Vždyť Skywalker je také „hrdina“ žijící v poušti a věřící ve starověké náboženství, který se rozhodne pod vlivem náboženského fundamentalismu v téměř sebevražedné akci vyhodit do povětří životně důležitou infrastrukturu.

Aliance rebelů jasně reprezentuje terorismus: zaútočí na Hvězdu smrti, tato „provokace“ má za následek zničení planety Alderaan (tato demonstrace síly Říše se dá s klidem srovnat se spojeneckým útokem na Drážďany a s jaderným úderem na Hirošimu). Jediným cílem Impéria bylo udržet hegemonii, pořádek a mír v Galaxii. Rebelové jsou viníky!

Mé argumenty podporující Říši nejsou vždy snadno stravitelné, ale je to ten druh zábavy, který otráví všechny „správné“ lidi a vyvažuje progresivní ideologii propagovanou v tolika hollywoodských filmech.

George Lucas možná nebude s touto interpretací souhlasit a levicovým radikálům v Disney studiu se bude přičítat, ale toto posouzení role Říše v celé sérii je podle mého názoru správné.

Politika Star Wars je na první pohled jednoduchá, ale pokud jste ochotni ji pozorně sledovat a trochu o ní přemýšlet, původně jednoduchá a jasná pravda se náhle jeví mnohem složitější.

Stále nejste přesvědčeni, že multimiliardová série Star Wars má konzervativní myšlenku skrytou za radikalismem šedesátých let a moderním korporátním feminismem a progresivismem? Podívejte se znovu na epizodu IV, kterou jste určitě dlouho neviděli. Zaposlouchejte se pozorně, co vše „teroristka“ princezna Leia napovídá na začátku filmu Darth Vaderovi. Vše, co říká, je bohapustá lež!

Možná vás to nakonec přiměje vidět Galaktickou říši takovou, jaká ve skutečnosti je: Amerika ve dvacátém století. Není dokonalá, občas spáchá i nějaké přešlápy, ale bez toho všeho bychom na tom byli všichni o dost hůř. **Petr Svoreň jr.**

Odposlechnuto

Všichni nadávají na Trumpa, ale za něj Amerika nevedla žádnou válku. Tedy až na tu občanskou. **Howking**

Nové čtení 451 °F

Když jsem jako kluk četl 451 °F poprvé, zajímal mě hlavně mechanický ohař a honička s ním. Když jsem pak trochu povyroste, chápal jsem knihu v duchu těch sedmdesátých let jinotajně jako obraz toho, jak soudruzi vyřazují závadové knihy z veřejných knihoven a jejich autory z veřejného prostoru.

Jiří Peňás pro Echo24 (a mírně zkrácené jako úvodník pro Týdeník Echo #28) napsal článek **V čem se mýlil Ray Bradbury - a v čem měl pravdu**, ve kterém mimo jiné (po zkrácení) praví:

Román Raye Bradburyho *451 stupňů Fahrenheita* je tak slavná a klasická kniha, že se už možná ani moc nečte. Každý (tedy skoro každý) tak nějak ví, že těch 451 stupňů je teplota, při které hoří papír, tedy knihy, které se v jakési neurčité budoucnosti páli zásahovými jednotkami požárníků.

Když si člověk po letech Bradburyho knihu přeče jenom přečte, okamžitě má chuť začít některé pasáže citovat. Například: „Školní docházka se zkracuje, kázeň se uvolňuje, přestává se učit filozofie, dějepis, cizí jazyky; angličtina a pravopis se postupně čím dál víc zanedbávají, až se nakonec ignorují úplně. Žije se ze dne na den, lidé se starají jen o výhodné místo a po práci je všude plno zábavy.“

To přeče není žádná sci-fi, to je popis našeho civilizačního stavu, a navíc takový, který mnohým expertům připadá jako nikoli špatný. Ale to ještě neznamená, že se budou také pálit knihy, řekneme. To má ještě jiné důvody. V knize je vysvětluje velitel požárníků Beatty. Není to kvůli tomu, že o tom rozhodla nějaká vyšší moc, diktatura shora. Tak to bylo v zemích komunistických nebo v nacistickém Německu. Ale v Bradburyho Americe nikoli. „Nepřišlo to odshora, od vlády, cestou nařizovací. Celý ten kousek provedla technika, masové využití zdrojů a tlak menšin.“ Ano, menšin, píše Bradbury začátkem 50. let. Pálení knih prosadily menšiny, respektive ohledy na ně. Jaký má smysl někoho dráždit nebo kritizovat? Jenom je z toho zlá krev.

Říct, že Bradbury předpověděl současnou vlnu ikonoklastu a snah o eliminaci a potlačení čehokoli, co může „menšiny“ (rasové, etnické, sexuální) nějakým způsobem dráždit a urážet (a urážet se je tak snadné), je jistě banální, i když v jádru pravdivé. Mnoho věcí je jinak, ale že hlavním hybatelem příští nenávisti ke kultuře bude nikoli snaha potlačit svobodu, ale potlačit rozdíly a vnutit společnosti harmonii, viděl správně. V čem se však mýlil, byla jeho představa, že vzdorovat ohnivým hranicím s knihami budou právě intelektuálové, respektive lidé se vzděláním. V tom se jeho odhad, pokud tedy míníme dnešek, mýlil. Obyčejní lidé sice možná moc nečtou, ale jaksi základně vědí, že knihy se nepálí, ale nemají se ani zakazovat. Stejně jako se nemají vyřazovat filmy, kácet sochy prezidentů a Kolumba a mluvit se má pokud možno tak, aby se člověk vyjádřil pravdivě a výstižně.

Zajímavá a děsivá okolnost naší doby je, že lidí ochotných zakazovat, vyřazovat, za škodlivé nebo urážlivé označovat a jednou i pálit knihy jsou plně univerzity. A mají se za intelektuální avantgardu, která mluví podobně jako velitel paličů knih Beatty: „Nemůžeme si dovolit, aby menšiny byly nespokojené a neklidné.“ Proto ať klidně všechny knihy shoří. **Jiří Peňás**

Horory a fantastické příběhy Arthura Machena v překladu Patrika Linharta

Velšskému spisovateli Arthuru Machenovi (1863–1947) nevýšlo česky za čtyřicet let socialismu nic. Dá se říct, že byl na indexu. Kněz, ještě k tomu psal horory... Co řešit?

Od převratu se v češtině objevilo do letošního roku již osm jeho titulů. Všechny tak zveřejněné texty však nesvědčí o světoznosti a některé jsou slabší. Jiné uhranou.

Dejme si přitom pozor, neboť se v jeho produkci mísí novinařina s beletrií. Psal i non fiction, i ryzí poezii. Nikdo nás ale nenutí škatulkovat, mnohde stačí srovnávat. Analyzujme nejprve ty dva texty nejnovějšího výboru *Temnota nepomíjí* (v celé knize je patnáct povídek a esejů), které se jmenují *Dobrodružství dlouho ztraceného bratra* a *Podivný případ Emily Westonové*. Druhý odkazuje na předchozí a pocházejí z ranku podivných příběhů o zmizelých, jakými se proslavil Ambrose Bierce (1842–?), taky novinář, ale publikující na opačné straně Atlantiku.

Publikace *Temnota nepomíjí* ovšem připomíná i **Čapkovu Šlépěj (1916)** a následující jeho slova: „Stane se, že najednou něco víte nebo cítíte, před čímž není nic, nic, nic tomu podobného a za čím už nic podobného nemůže nikdy přijít.“

Zamyslíme-li se po tomhle postřehu hlouběji nad Machenovými povídkami tohoto typu, postřehneme jedno. V jádru bývá skutečná událost, ale ta putovala od úst k ústům jako tzv. mem – a nabalovala bizarní detaily i obecnější významy. V *Dobrodružství dlouho ztraceného bratra* sleduje hrdina svého sourozence (či jeho přeludné zhmotnění) po více adresách starého Londýna, ale muž neustále uniká, a to s pořád tímž časovým náskokem.

Kouzlo má historika v tom, že je pocit onoho náskoku do ní asi pouze sugestivně implantován. Nejde snad o akci podvodníka? Vše tak lze vysvětlit. Nikoli nadpřirozeně. A podobně je na tom i následující příhoda se zjevením dámy. Může to být buď halucinace jedince, nebo (mystický) přelud kolektivu... A možná jen další vítepek. Teprve na poslední místo přitom klademe – i podle Occamovy břitvy – to nejméně pravděpodobné. Bytost ze záhrobí.

Překladatel a iniciátor svazku Patrik Linhart upozorňuje přitom na vcelku geniální Machenovu schopnost vyprávět i banální historiku tak, že vznikne pohádka působící jako grandiózní lež. Umět to je dar. A proč? „Většině z nás je spíš dáno vymýšlet si propracované smyšlenky, které jsou obyčejnější a nudnější než i ty nejvšednější skutečnosti.“

Jiný typ Machenova příběhu pak představují „*Svérázové*“ (1926), jak Linhart (neotřele) překládá název zvláštního článku-chumlu historek o britských výstřednících.

Machen si je určitě necucal z prstu. A sám vypravěč ostatně jednou dumá nad situací, kdy mu přespřiliš bizarní prostředí pro reportáž vyneslo v redakci... Ano, takřka odsun k psychiatrovi. Nikdo totiž jeho reflexi nevěřil. Naštěstí psal po další týdny zase už jen banální reportáže o nevístředních lidech.

Třetí plochy Machenových příhod se ovšem vyskytují i mezi nižší a vyšší britskou třídou, a čte-li takovouto povídku př-

slušník třídy vyšší, pravděpodobně se mu koutky ústy zdvihnou. Ale dostane-li se k ní nuzák, neshledá mnoho zajímavého. Ba může se urazit. Machen se kupodivu dívá na svět spíš shora (ačkoli poznal chudobu) a vidí jej častěji očima gentlemana, kterým fakticky byl. Příklad? Příběh, kdy muž odmítá cenné papíry a schovává bankovky doma v krbu, kde služebná už půl roku nerozpoznala oheň. A ona zrovna zatopí. Následuje zoufalý boj, pak cesta – se zbytky peněz do banky, kde je přislíbili vyměnit – a rádo by vtíp. Peníze ještě spadnou do Temže, ale výstředník je šťastně vyloví a dodá k přepážce v cylindru plném vody. Cha cha cha! Podobné příběhy psal i John Buchan, avšak lépe.

Jeho šlechtic třeba musí vyhrát nějakou sázku, nu, a to hned generuje řadu dobrodružství. Odehrají se v jinak všedním prostředí, zatímco „normální“ lidé jsou v práci. Anebo se nejprve vymyslí ta nejneuvěřitelnější situace a teprve dodatečně se konstruuje co nejvěrohodnější začátek, kde se vysvětluje, kterak se gentleman do výsledné „polohy“ dostal. Johnu Buchanovi se to vysvětlit dařilo a vždy si navíc udržel odstup, tzv. understatement. Ten nechybí ani Machenovi, ale rozdíl je. V tom, že Buchan čerpal přímo z kruhů, v nichž se pohyboval, zatímco Machen byl část života na dně, jindy hercem i prostým novinářem. Patrik Linhart mi navíc nedávno prozradil, že sice nemá nic proti baronu Buchanovi (guvernérů Kanady), ale specifický způsob jeho vyjadřování ho nadále odrazuje od překládání jeho povídek, ba i od četby Buchana v originále.

Vedle krátkých příběhů (hlavně jsou z knihy *Krváky a šprýmy*, 1926) tvoří svazek *Temnota nepomíjí* delší novela *Bílý lid* (1899), známá již ze staršího, ale neúplného překladu Jaroslava Kučery. Roku 1994 vyšla samostatná publikace *Bílí lidé* – a tento příběh vychází i ze záhad okolo STIGMAT. Je až fascinující, působí mocně, řadí se k nejlepším Machenovým příspěvkům literatuře hrůzy a snad je nejzdařilejší jeho prací vůbec.

Roku 1906 připojil k němu navíc komentář, kterým ostře popírá (ale i rafinovaně obhajuje) možnost, že se obřady *Bílého lidu* nijak neliší od magických rituálů praktikovaných kdesi v Malajsii – a odhalených britským folkloristou, který o tom Machenovi napsal dopis. Folklorista chtěl zařadit trest povídky do své odborné studie, ale odpovědný žurnalista Machen urgentně reagoval v tom smyslu, že si vše vymyslel. Užil tak týž postup jako u svého známého příběhu o „andělech z Monsu“. Spíše tu šlo o jeho zachycení fámy, ale on dosáhl toho efektu, že si lidé nakonec myslí, že je autorem.

Forma zápisů holčičky podstupující zasvěcení je v povídce *Bílý lid* velmi účinná. Uvěříme tak nakonec klidně, že v lesích Walesu žijí našeptavačky, jež nezaklínají jen kuřata. Úřnou. Udělají to na cestě divným krajem a onemocníte. Nebo berou – jako polednice – děti a snad je pojídají. Vymění vám děcko za to své a za noci cválají na koních v šarlatových kapucích. S vědomím chůvy nahlížely děvčátku do kolébky „malé bílé obličejce a naučila se jejich řeč. Hovořili spolu o bílém místě, kde bytosti žijí.“

Podobně tomu se domáhá uznání jiná a kratší Machenova próza *Malý lid*. Bytůstky z různých oblastí Ostrovů žijí vlastně také v Africe, zvíme, a jsou to čaroději unesené děti, kterým byl vyříznut jazyk. Mágové je nato udělali nesmrtelnými a připravili o paměť. Ty zkazky byly i jedním z inspiračních zdrojů Jamese Barrieho, když psal *Petera Pana*.

Roku 1923 vytvořil Machen povídku *Z do-sahu Země*, podle níž zlovůle „Malého lidu“ dokonce vyvolala první světovou válku. Nezdá se mi však vhodné, když Patrik Linhart v poznámkovém aparátu propojuje tato fakta třeba i s údajnými nálezy žlutých mrtvolek v „Čínském Roswellu“, s mimozemšťany, které prý místní obyvatelstvo vyvražďilo. Ve vsí účtě se totiž domnívám, že jsou podobné spojovky přehnané a asociačně sunou problematiku moc stranou. Od věci. A zrovna tak přiměry k současným filmům, k „agentu Coope-rovi“ či k *Hvězdným válkám*. Dramatických situací a hrůzných momentů přece bude vždy omezený počet a budou se opakovat i variovat, to je jisté. Namátkou proto vypisovat některé tyto analogie je jen částečným přínosem – a moderní autoři fantastiky a hororu pochopitelně nevaří jen z vody, ale i ze všeho toho, co je v tyglíku už napsáno.

Podstatnější než zjištění, že vše souvisí se vším, je proto opakující se moment přechodu mezi světy. A například jen přechodu skrz vrátka. Jen někteří se pak vracejí. Ale co nám vysvětlí? A opravdu se v kopcích moderního Walesu ukrývá rasa předkeltské Británie? Zlovolní zakrslíci? A znásilňují? Jsou i lidodjedy? Machen to první viktoriánsky naznačuje, to druhé obchází. Byl přesto až překvapivě plodný a dosavadní česká vydání to nijak nezdůraznila, ale v závěru knihy *Temnota nepomíjí* objevíme bibliografii jeho díla z let 1881–1936: aniž sčítáme povídky, má takřka 40 položek.

Už roku 1881 vydal vlastním nákladem báseň *Eleusinia*. Následovala *Anatomie tabáku* (1884) a téhož roku zveřejnil prózu *Spagyrické hledání*. Pak došlo na sbírku povídek *Clemenská kronika* (1888) ve stylu próz *Canterburských* a hned po skandálu Oscara Wilda následovalo roku 1894 společně vydání slavných textů *Velký bůh Pan* a *Vnitřní světlo*.

Rok nato přišel – ne moc zdařilý – pokus o zřetězení nesourodých textů *Tři podvodníci* – a roku 1907 vydal Machen podivný a melancholický román *Pahorek snů*, který česky vychází právě letos.

V druhém roce první světové války zabodoval dvojicí sbírek *Lučištníci* a *Andělé z Monsu*. Mj. následovala novela *The Terror: A Fantasy* (1917, česky 2004 jako *Příchod teroru*, znovu 2017 jako *Hrůza*) a... Pátá a šestá kapitola románu *Tajná sláva* (1922) se prvně zjevily až ve vydání z roku 1991. Ale už z roku 1923 pochází sbírka esejů a próz *Zářící pyramidy*.

Její titulní povídka (1895) uvádí právě naši knihu – a skládá se z pěti kapitol: *Znak z hrotů, Oči na zdi, Hledání mísy, Tajemství pyramidy* a *Malý lid*.

Podstata příběhu? Opět únos dívky praobyvateli malého

zvrstů, nočními to bytůstkami plnými chťiče. Zrovna čekají na svůj sněm – v dolíku podobném *Đablově punčové míse* v Surrey – a hrdinové uvidí přes okraj prohlubně ohnivou pyramidu. A co to leží – spoutáno – uprostřed Mísy? Ona dívka prošla plameny pyramidy a únosci se pak opět vracejí do podsvětí pod horami.

To vše je hrůzné, ale samo podání ve stylu „případu Sherlocka Holmese“ vytaženého Watsonem na venkov neobstojí. Holmes – alias tady pan Dyson – sice pilně dedukuje, ale pravděpodobnost dedukcí je chabá, směšná. Navíc se u Machena zvláště proplétá asexuální odstup s tajnostmi, které jsou asi právě sublimací potlačené sexuality. Vše je v náznacích a je pravda, že zde zcela funguje opatrné vršení znepokojivých detailů a narážek. Mrazí nás.

Ediční komentáře pak upozorňují, že povídka inspirovala jeden z prvních příběhů Roberta E. Howarda *Malí lidé*. A hovoří se i o příběhu *Dítě, které odešlo s vilami* (1870) od Josepha Sheridana Le Fanu. O skřítčích nicméně psal kdekdo a až násilně působí ně- které z dalších asociací (Tieck, John Christopher).

Třetí z klíčových textů naší knihy jsou *Děti tůně* (1936).

Velšské pomezí opět hraje roli, má přímo atmosférickou úlohu. Hrdina se na venkově setká se starým přítelem a věrohodné je líčení d'ábelskosti skryté pod kopci, onoho příšerného močálu. Hrdinu volá neznámá a chce k němu proniknout i oknem a autor zkoumá původ preludu v kontrastním, živoucím, rušném Londýně. Utahuje si z psychoanalýzy a výkladů snů a zvíme, že specificky sklíčující tůň vyvolala vše to, co ze sebe hrdina „vytěsnil“. Jezírko funguje jako droga schopná evokací. Bizarnost této povídky bezpochyby zaujme, ale titul celému svazku uzmul Linhart až v podobě posledních dvou sloz jiného Machenova příběhu *Změna* (1936). A hle, zde rovnou čteme o „temné noci sabatu“ a „nebeské řeči“ vyjadřující spirituální emoce. „Temnota nepomíjí“ jsou rovněž výrazy, které mají ve zvyku říkat skotští horalové.

V *Islingtonské záhadě* (1927) se oproti tomu zklameme. Machen je opět novinářem. Nejprve se vysměje břídilství vraha Crippena (a má pravdu) a nato pokračuje referencemi o dalších mordech. Rozvláčně poté končí titulní causou – a je to vlastně soudnička. Muž zdánlivě zabil svou ženu a prodal její kostru, nicméně byl osvobozen, nad čímž Machen váhá.

Další, až bradburyovská povídka *Rituál* (1936, v rukopise *Londýnské sporty*) propojuje hry londýnských hochů s temnými rituály Afričanů, vedoucími k puknutí srdeční cévy. Nu, a texty *Dekorativní imaginace* a *Vypravování o železných panně* jsou těmi kapitolami *Tři podvodníků* (1895), které se nevyskytují v českém vydání (1993). Druhá je o sběrateli mučících nástrojů a titulní socha nahé ženy z bronzu umí rdousit. Milovník tortury si nedá pozor a...

V Machenově další knize *Ornamenty v nefritu* (1924) mj. objevíme i povídky *Čarodějnictví, Obřad, Tortura, Na svatého Jana*

Co si počít

a *Posvátné věci*. Roku 1933 vydal ještě román *Zelený kruh* a tři roky nato dvě sbírky 28 próz *Děti tůně* a *Utulný pokoj*. Prvně tu knižně vyšlo *Otevření dveří* (1931), které dá roku 1999 i titul českému výboru, a teprve v osmdesátých a devadesátých letech (a roku 2004) se vynořily další čtyři přínosné výbory. Zahrnují knižně předtím nezveřejněné texty, často až z roku 1890: *O ostrově stínů a podivných zvyčích lidí, kteří je obývají*, *Další referát z lagadské akademie*, *Sebevražedné tendence*, *Pozoruhodná koincidence*, *Podzemní dobrodružství* – a též *Město za dávných časů* (1899) a *Rituál* (1937). V rozšířeném vydání sbírky *Rituál a jiné příběhy* (původně 1992, doplněno 2004) se krom toho vyskytují zapomenuté texty *Čas sviček*, *Slavnost jablek*, *Mladík v modrém obleku* a *Světlo, které nemůže zhasnout*. Ten posledně jmenovaný nezaměňujeme s novelou *Dům skrytého světla* (1904), kterou spolu s Machenem napsal Arthur Edward Wait, a ani ne s povídkou *Oslňující světlo* (1915).

V letech 1922–1924 vydal Machen rovněž trojdílnou autobiografii, která končí svazkem *Londýnské dobrodružství*.

V poněkud rozmáchlém, nekontinuálním a místy nejasném doslovu Martin Mrkoš působivě staví do kontrastu povahy dvou tvůrců: Arthura Machena a Howarda Phillipse Lovecrafta. Ten druhý měl *Bílý lid* – spolu s *Vrbami* Algernona Blackwooda – za nejpodařenější horory všech dob; a jak nás Martin Mrkoš upozorňuje, je zřetelné, že k sepsání *Hrůzy v Dunwichi* (1929) podnítil Lovecrafta právě *Velký bůh Pan*.

Mrkoš připomíná i Machenovu strašlivou chudobu v osmdesátých letech 19. století a vliv, který naň měl mág Aleister Crowley. V druhé sekvenci téhož doslovu (*Chvála temnoty*) je pak nejpodstatnější moment reflektující jisté Machenovo prohlédnutí, kdy mu došlo, že lícením bezedných hrůz, úzkosti a ohavnosti nezachytil to, co se domníval, že zachycuje. Zlo. Martin Mrkoš s tímto jeho deziluzivním „prohlédnutím“ polemizuje, ale pak sám uzná, že občas spatříme Machenovy texty jen jako pošetilé. Vyžadují totiž, abychom počkali na pravý čas, kdy budeme otevření iniciaci. Nu, a pochopit Machena možná lze i jen z následujícího úryvku naší knihy:

Jak jsem vyhlédl z okna, zadíval jsem se přímo na poslední dům v řadě přede mnou a v horním okně onoho domu jsem na moment zahlédl tvář. Byla to ženská tvář, a přesto nebyla lidská, a jak jsem se díval na tu tvář v okně, nad sebou modré nebe a teplý vítr vanoucí v nárazech kolem mne, věděl jsem, že jsem nahlédl do jiného světa – podíval jsem se oknem z úplně všedního místa na úplně nový dům, a přede mnou se otevřelo peklo.

Ivo Fencel

Odposlechnuto

V USA dnes nejde natočit kriminálku.

– Pokud zabije běloch černocho, film neprojde, protože zobrazuje bílý rasismus.

– Pokud zabije černocho bělocha, film neprojde, protože stereotypně zobrazuje černocho jako násilníka.

– Pokud zabije černocho černocho, film neprojde, protože naznačuje, že násilí je černošské komunitě vlastní.

– Pokud zabije běloch bělocha, film neprojde, protože je v něm málo černochoů.

Zájem o dílo velšského prozaika, fantasy a vizionáře Arthura Machena se u nás projevuje ve vlnách. Po desetiletích půstu přišla výrazná první vlna v 90. letech uplynulého století, přinářející oprášené staré překlady a několik překladů nových, a s vydáním novely Hrůza r. 2017, zdá se, přichází vlna druhá. Jako by nová generace opět zatoužila odhalovat netušená a namnoze děsivá zákoutí tohoto tu a tam pozapomenutého, ale přece jen nevšedního autora.

Přítomný výbor z kratších textů na první pohled vypadá jako stručný průřez Machenovou celoživotní tvorbou v celé její rozmanitosti, od proslulých raných prací po méně známé práce pozdní. Mohlo by se zdát, že koncepce svazku není úplně jasná: jsou tu zastoupeny povídky s charakteristickou okultně laděnou tematikou, jako hned úvodní Zářící pyramida nebo pověstný Bílý lid, a na druhé straně žurnalistické „nicotnůstky“ typu Starý doktor Mounsey, humoreska ze série portrétů svérázných postav, demonstrující šíři autorova zájmu o vše, co se v lidské povaze, chování a zkušenosti vymyká průměru. Taková skladba textů je ovšem dána tím, že ani Machenův pohled na svět nebyl ucelený a nepředstavoval jednotný filozofický náhled. Nejasnosti spíše vzbuzuje otázka, podle jakého kritéria byly texty vybírány. Zařazení poeovscky inspirovaného Vypravování o železné panně i s jeho preludiem Dekorativní imaginace by naznačovalo, že tu hrála roli snaha řádně doplnit naše čtenářské znalosti, neboť jde o vynechanou kapitolu z dobře známé románové mozaiky Tři podvodníci; bohužel takto vytržena z kontextu díla působí jen jako další nepůvodní varianta příběhu o smrtícím mechanismu, který se vymkne kontrole svého majitele. Naproti tomu nový překlad povídky Bílý lid jako by vstupoval do polemiky s předchozí českou verzí z poloviny 90. let a pokusil se nabídnout přesnější znění textu. Ve výsledku převládá pocit nahodilosti.

Ať tak nebo tak, složení současného výboru potvrzuje svébytný charakter Machenova světa: jeho pojetí jsoucna má daleko k poeticko-filozofickým vizím blakeovského či yeatsovského ražení, neboť nenabízí žádný ucelený kosmologický systém, který by překračoval hranice empirického poznání. O dimenzích bytí nepoznaných, ba ani netušených je ovšem Machen přesvědčen, jeho postavy jsou do nich vtahovány nebo tam samy vstupují a zase se aspoň dočasně vracejí, ale čtenáři není dovoleno tento alternativní řád bytí poznat. Pokud už se postava vrátí do běžného života, tak jako vypravěčka v Bílém lidu, odmítá o své zkušenosti cokoli sdělit, jako by byla vázána nějakým tabu či tajemstvím. Téma překračování hranic všednodenního světa nebylo v literatuře Machenovy doby nijak výjimečné, nalezneme je kromě jiných u G. Macdonalda nebo H. G. Wellse, ti však nás do onoho alternativního prostoru obvykle nechávají vstoupit spolu s postavou. To, že Machen toto nečiní, nám vlastně znemožňuje chápat jeho prózy jako alegorie; ba dokonce lze říci, že u něho máme co dělat s vizionářským realismem, který je zároveň polemikou s omezeními, jež na moderního člověka uvalil racionalistický skepticismus,

s Machenem?

materialismus a ortodoxně chápané křesťanství. V centru autorových snah totiž stojí zájem o to, jak se existence jiných forem bytí promítá do světa naší běžné zkušenosti a jak tuto zaběhnutou, stereotypizovanou zkušenost narušuje. Proto v jeho prózách nalézáme časté postavy pátračů a vykladačů, kteří se pokoušejí přijít nezvyklým událostem na kloub a podat čtenáři nějaké vysvětlení. Ideové východisko Machenova obrazu světa tvoří přesvědčení, že mytologie (a zde konkrétně keltská mytologie) není výplodem čiré fantazie a pověrečnosti, ale že její příběhy mají reálný základ a jsou trvalou součástí víry a duchovní praxe nejprostších lidí, což mu nakonec potvrzovaly i jeho osobní epifanické zážitky. Současně však jako by žánrově a tvarově rozmanitá povaha jeho tvorby naznačovala, že ke skutečné povaze oné metafyzické dimenze, kterou mytologie zkonkrétňuje ve svých příbězích, se nelze dobrat jinak než racionálně, jakousi logickou argumentací, v jejichž závěrech lze teprve přijmout skutečnost překračující meze našeho běžného smyslového poznání, ale při níž lze také fatálně selhat.

Z tohoto hlediska patří k nejzdařilejším a nejnázornějším textům svazku povídka Děti tůně, kde poněkud záhadnou událost objasňuje mladý intelektuál z Londýna, jakési autorovo ironické alter ego, a postupuje přitom zcela racionalisticky a logicky podle svých životních zkušeností, ba stihne se ještě vysmát freudistickému výkladu snů jako přemrštěnému a neodpovídajícímu běžné životní praxi, a jeho řešení se setká s úspěchem. Tento dominantní diskurz však podvrací skutečnost, že vyprávěčova sebejistota odmítá brát v úvahu výklad, který nabízí prostá velšská venkovanka jako alternativu danou její zkušeností: v pozadí příběhu tak vyvstává téma střetu dvou protichůdných ontologických koncepcí světa, z nichž jedna je potlačována silou hlasu a společenského postavení druhé. Dominantní hlas je vždy nespolehlivý a brání nezjednodušenému vidění skutečnosti.

Až potud by bylo v podstatě vše v pořádku. Určitou nevyváženost ve výběru zařazených textů lze ospravedlnit, co však lze prominout stěží, je kvalitativní nevyrovnanost překladu. Zdařilé, čtenáři lahodící pasáže střídají četné úseky vyznačující se neobratností a klopotností, danými nejspíš přílišnou závislostí na jazykových prostředcích angličtiny. Obzvláště nepřijemná je taková neohrabanost v dialozích („Kdo byl ten starý muž, který tě teď pozdravil dotknutím klobouku?“). Zarazí však i plno jiných prohrěšků. Překladatel zhusta nerespektuje pravidlo o aktuálním členění větěném, drobí věty nadbytečným užitím čárek, vytváří chybné kalky („kuřecí neštovice“ místo „plané“) anebo se až školácky plete ve významu (jeho řešení „Ambrose se vrátil s další whisky, která oběma mužům pomohla, aby se uvolnili. Zatímco držel sodovku...“ by mělo správně znít „Ambrose se vrátil s další whisky a dopřál jí oběma mužům v hojném množství. Zatímco jim podával sodovku...“). A pokud nejde o tiskovou chybu, kterých je v knize ostatně také nemálo, pak je na pováženu, že nezná ani významový rozdíl mezi slovy „klatba“ a „kletba“. To vše budí dojem,

že přítomný svazek je spíše výsledkem amatérského – a poťazmo až nekriticky obdivného – zaujetí (o čemž by svědčilo i zařazení důkladného poznámkového aparátu a podrobné bibliografie), ale chybí tu dostatečný profesionální přístup. To se charakteristicky projevuje i v pojetí doslovu, jenž se spíše podobá nedostatečně reflektovanému materiálu sestávajícímu z desítek a desítek excerpce odkazujících ke všemu možnému jen ne k vlastní povaze Machenovy tvorby. Což může mít snad jistý zvrácený půvab pro vášnivé fanoušky literární esoteriky, prokousou-li se ovšem touto houštinou, těžko však pro nespécializovaného čtenáře.

Nakladatelství slibuje v tomto roce vydat Machenův román Pahorek snů, pozoruhodný pokus o psychologizující prózu a skutečný vrchol autorova díla. Zůstane-li však i tato publikace na současné sporné úrovni, pak titul stávajícího svazku, obávám se, nabude sřizavě ironického významu. **Zdeněk Beran**

Arthur Machen: Temnota nepomijí. Překlad a úvod Patrik Linhart. Doslov Černý ráj Arthura Machena od Martina Mrkoše. Ilustrace na obálce od představitele „elfí školy“ Johna Atkinsona Grimshawa (Žena na cestě k venkovskému domu, 1882).

Dále ilustrovali Sebastian Cabrol, Leonora Carringtonová, John Coulthart, Virgil Finlay, Carlos Schwabe a Sidney Herbert Sime. Vydalo nakladatelství Jakub Hlaváček – Malvern. Praha 2019. 254 stran.

Sci-fi & Fantasy klub

ZEBRA

vyhláší dvacátý ročník literární soutěže

ZLATÁ ZEBRA

Letos na téma

NA DOVOLENOU
ČERVÍ DÍROU

Práce splňující následující kritéria:

- v textu bude alespoň jednou použito slovo ZEBRA
- bude zpracována formou sci-fi povídky o rozsahu do 50 normostran
- nebyla dosud publikována v oficiálním tisku (tolerujeme otisknutí ve fanzinu)
- ilustrace (nejlépe pérovka) může zvýšit Vaši šanci (takzvaný povolený lobbing)

zaslejte do 30. 9. '20 na zlata.zebra@arbez.cz

Případně: sfk Zebra, Pavel Štarma, Stružinec 16, 582 63 Žďiroc n. D.

Hodnocení probíhá anonymně.

- vyhlášení výsledků snad proběhne na Parcenu / Féniceanu v Břemě
- vítěz obdrží pamětní plastiku Zlaté zebry '20, několik knih a sborník
- všechny ceny včetně sborníku obdrží příspěvatelé umístění na 2. a 3. místě
- každý účastník soutěže má nárok na jeden sborník za poloviční cenu
- ve sborníku budou otištěny minimálně první tři povídky, další pak do celkového rozsahu 50 stran

Sfk Zebra si vyhrazuje právo na publikaci příspěvků, prosíme o upozornění, nesusouhlasíte-li s publikací na www.zz.arbez.cz. Organizátoři mohou ze soutěže vyřadit práci, která by podle nich mohla být v rozporu se zákony ČR!

Zasláním příspěvku berou účastníci na vědomí, že se zapojují do nevydělečné soutěže. Sborník jsou prodávány za cenu výrobních nákladů, ceny pro vítěze dotují členové sfk Zebra.

Toto vyhlášení, historické výsledky a časem snad i víc najdete na www.zz.arbez.cz.

Stabilní budoucnost jako literární kritérium

Milý Zdeňku,

se zájmem jsem si v *Interkomu* 5/2020 přečetl Tvůj úvodník *Stabilní budoucnost jako literární nástroj*. Přišel mi velmi inspirativní, ale mám dojem, že by se v úvahách dalo odvážit ještě o pár kroků dále. Protože ses zabýval dějinami v dlouhých časových obdobích, snad mi promineš, že začnu největší možnou oklíkou, totiž od počátku světa.

Když Zdeněk Neubauer interpretuje v knize *Boschův triptych v zrcadle Písma* deskový obraz známý dnes jako *Zahrada pozemských rozkoší*, analyzuje zevrubně první kapitolu *Genesis* a poukazuje na to, že ze všech těch věcí, co Bůh na počátku dějin provádí, mají jen tři zvláštní stvořitelskou povahu. Není překvapivé, že jim odpovídají tři stupně stvoření, tedy rostliny, zvířata a lidé. Zajímavé jsou jejich hlavní charakteristiky, které Neubauer uvádí. S vegetativním stupněm spojuje bytostnou neomezenost, tedy nerozlišitelnost a nesmrtnost. Živočišný stupeň získává individualitu, ale platí za to existenciální samotou a smrtelností. To překonává až lidský stupeň tím, že je schopen vztahu k někomu jinému, v daném kontextu se tím pochopitelně myslí k Bohu. Přijde mi, že právě definitorické chápání člověka jako někoho, koho Bůh zahrnuje do osobního vztahu k sobě, vysvětluje dneska jinak už jen obtížně srozumitelné nároky tří hlavních monoteistických náboženství, které z *Bible* tak či onak vycházejí.

V dějinách „naší“ Evropy tohle porozumění funguje až do konce středověku. Často poukazujeme na to, že náboženská krize, kterou středověk končí, umožnila emancipaci přírodních věd, které nejenže zcela změnily tvář světa – a to až k tomu, že jsme se díky dusíkatým hnojivům, která připomínáš, byli poprvé v historii schopni zbavit hladomorů – ale můžou také za to, že máme nějakou sci-fi. Ze scholastické představy téměř dokonale racionálního Boha si přírodní vědy postupným odnáboženštěním odnesly přesvědčení o rozumnosti jeho díla, čili o poznatelnosti světa. Méně zřejmé je, že podobná, na křesťanství závislá emancipace proběhla i v kultuře. Z ústřední náboženské představy, že člověk překonává samotou a smrt vztahem s Bohem, si evropská kultura odnesla odkaz, že se má o něco podobného pokusit vztahem s jiným člověkem. A já se klidně odvážím tvrdit, že díky tomuto založení bylo západní umění to nejhodnotnější, co na Zemi v oblasti kultury vniklo.

Americký kritik a teoretik Harold Bloom napsal pozoruhodnou knihu *Kánon západní literatury*, kde se pro oblast „dramatických forem“ pokusil shrnout, která díla máme po staletích čtení a přemýšlení sklon v naší kultuře považovat za klíčová. Když potom uvažuje, co mají tyto knihy společného, dochází k poznání, že je to prožitek „cizosti“. Vyrovnaní se se záhadnou existenciální cizostí, která je schopna proniknout i do důvěrně známého, považuje za základ, na kterém vzniká velikost. Jako levičáka ho jistě nelze podezírat z nějakých sympatií k náboženství, ale přesto tím zpětně poukazuje na dávno zapomenutý smysl existence člověka, jak byl Bohem stvořen. (Je přitom jedno, zda tohle tvrzení bereme jako realistický popis stavu světa nebo jen jako empiricky vzniklou mytologickou metaforu o něm.) Všechno tohle připomínám proto, že i když by Ha-

rold Bloom měl pro sci-fi nejspíš jen malé pochopení, jeho interpretace podstaty západní literatury nám otevírá metodu, jak fantastiku zapojit do širšího kontextu, než je její obvyklé žánrové vnímání. Sci-fi totiž nabízí pro zkoumání cizosti jeden velmi specifický literární nástroj, totiž mimozemšťany.

Hned je potřeba dodat, že naši mimozemšťané ovšem většínou představují úplně jiný literární prostředek, jejich typickou funkcí je vytváření „situací“. To, že je něco mimozemské, znamená, že má právo řídit se odlišnými zákonitostmi. Bezprostředně tím lze příběh oživit, protože najednou nedokážeme spolehlivě odhadovat, co může být dál. V delším horizontu si literatura sice i pro mimozemšťany vytvoří stereotypy a nepsaná pravidla, ale příběhy tím trvale získají více stupňů volnosti, tedy větší prostor, v kterém se můžou realizovat. Povšimni si ovšem, že pro významnou řadu případů ani mimozemšťany samotné nepotřebujeme, dobře si vystačíme s artefakty, co po sobě zanechali. Nejde totiž primárně o to, že jsou odlišní, ale že nám umožňují nové podoby zápletky. Vždycky mi přišlo, že by si vývoj fantastické literatury zasloužil historickou studii, která by se nesoustředila na popisné dějiny, ale právě na podobné transformativní rozvíjení literárních metod a prostředků. Moje poznámky jsou jen takové nedoložené postřehy, ale odhaduji, že kdyby se někdo dokázal podobnému zkoumání věnovat s pochopením a systematictější, ukázalo by se, že sci-fi je inovativnější, než si i my sami myslíme.

Někteří mimozemšťané ovšem přesáhnou roli služebného prostředku zápletky a stanou se autonomním literárním nástrojem. Smyslem těch nejlepších knih není vypořádat se s následky, které mimozemšťané vytvářejí, ale s existencí, kterou představují. Rozhodně tím nemyslím jakýsi simulovaný „nácvik na blížká setkání“, kdy by lidstvo oslavovalo sci-fi, jak dobře nás připravila na možnou budoucnost. Když si vzpomeneš na trilologii *Stárnoucí slunce* C. J. Cherryhové, kterou zmiňuješ ve svém článku, tak obě tamní mimozemské rasy jsou velmi důkladně a přesvědčivě vykreslené. Je radost vidět tak úspěšný výsledek druhotného tvoření: fikci, která působí stejně přesvědčivě jako realita. Jejich příběh však není dramatickým centrem knihy, to představuje člověk, který se z určitých důvodů rozhodl, že svoji loajalitu věnuje mimozemské rase. Velikost snahy a oběti, kterou skutečně přijetí cizosti vyžaduje, je tím, co v nás vyvolává pohnutí. A protože máš rád politické aktualizace, dodám, že podobné knihy nám ukazují, jak vážný a nebezpečný podnik je, snažme-li se doopravdy poznat a pochopit cizí kulturu. Bát se cizího, vytěšňovat ho a ničit je přirozená reakce, ale naše civilizace byla cizí ve svých lepších chvílích schopna poznávat a integrovat, někdy i na vlastní úkor. Současný turismus a multikulturalismus jsou toho jen falešné a groteskní nápodoby.

Proč na nás vlastně tak mocně působí, že se nějaký člověk rozhodl stát se psychologicky, emocionálně a kulturně mimozemšťanem, nemluvě o tom, že mimozemšťanem fiktivním? Podle mne odpověď zní: protože je to výstižná a věrná metafora toho, jakou snahu a obět představuje, když doopravdy chceme poznat a přijmout jiného člověka. Nebo ještě o trochu víc:

protože už si nepamujeme, že jsme ztratili transcendentní zakotvení v Bohu, tak očekáváme, že nám literatura na modelovém příkladu předvede, proč se do tak náročného a nesmyslného podniku vůbec máme pouštět. Představa, že by nás kultura měla učit, jakými formami máme prožívat svůj život, je archaická a patrně jsme ji zdědili prostřednictvím antiky. Za představu o cíli vděčíme židovským a křesťanským kořenům. Spojení obojího do podoby nároku na jedince, který je odpojený od přirozených nároků společnosti a náboženství, je plodem modernismu. Zůstaneme-li u beletrie, musí romány, kterými se modernismus vyjadřuje, pro zobrazení cizosti používat literárně poměrně náročné postupy, typicky propracované psychologické evokace, různé formy symbolismu, nepřímou strukturální výstavbu, případně se uchýlovat k využití cizích kultur, které jsou ovšem svázány vlastními nároky. Fantastická literatura oproti tomu umožňuje cizost v podobě mimozemšťanů poměrně snadno objektivizovat, tedy použít ji jako přímý a autonomní prvek.

Snad už Ti začíná být zřejmé, kam můj výklad směřuje. Jestliže jsou „mimozemšťané“ pro sci-fi specifický literární nástroj, kterým můžu zkoumat cizost ve vztahu k sobě jako jedinci, nabízím se, abychom „stabilní budoucnost“, o které píšeš, použili jako podobně specifický nástroj, kterým můžeme zkoumat vlastní chápání naší společnosti. Hodně se zamýšlíš nad způsoby, kterými je možné učinit vzdálenou budoucnost nějak uvěřitelnou. Pro spisovatele je to jistě dost důležitá praktická otázka. Já jsem si ale vzpomněl, jak nám kdysi dávno ve škole říkali, už vlastně ani nevím proč, že Jules Verne úspěšně předpovídal vývoj techniky ve všem kromě počítačů. Po řadě let jsem pak byl na nějaké (Neffové?) přednášce, kde to tvrzení bylo demaskované: věci, které úspěšně předpovídal, tehdy už vlastně existovaly, kdežto ve všech, které ještě neexistovaly, se zmýlil. Ještě dnes si vzpomínám na ten překvapivý pocit úlevy, když mi došlo, že jako fanoušci sci-fi nemáme žádnou morální povinnost realisticky za ostatní promýšlet, ba dokonce předvídat možné budoucnosti. Příběhy můžeme používat k důležitějším (a podle mne i zábavnějším) cílům. Ostatně, Harold Bloom kdesi ve své knize – dokonce i jako levičák, povšimni si – říká, že čtení je pro něj mnohem zásadnější než politika. Teprve, když literatura nemusí sloužit vnějším cílům, může plně rozvinout svoji specifickou empirickou metodu poměrování skutečnosti průběžně formovaným dramatickým prožitkem, který nejde redukovat na žádná jiná měřítka.

Podobně, jako jsem rozdělil použití mimozemskosti, zeptal bych se, kde je budoucnost jen pozadí příběhu, rekvizitou nebo prvkem zápletky a kde je něčím víc. Abych uvedl nějaký příklad, který Ty neuvádíš, takový *Prefekt* od Alastaira Reynoldse předestírá ve smělému rozvrhu propracovanou a malebnou budoucnost, ale je to spíš dekorace, protože těžiště prožitku je v úplně jiných (a z dramatického hlediska konvenčnějších) prvcích. Naproti tomu třeba *Icehenge* od K. S. Robinsona črtá budoucnost jen nahrubo, ale zkoumání, jaký vliv má na naše prožívání nás samých dlouhověkost, tedy přesněji určitá naše značně fiktivní představa o dlouhověkosti, je jedním z neural-

gických bodů celé knihy. Nijak nezpochybňuji, že stabilní budoucnost je pro sci-fi knihy vhodný prostředek služebného druhu. Ale když už jsi tento princip tak hezky identifikoval, stojí podle mne za otázkou, zda by z něj také nešlo vytěžit více, než se zpočátku zdá, že v něm je. Myslím, že bychom se tedy měli oprostit od požadavku na uvěřitelnost stabilních budoucností, možná tedy dokonce přímo od požadavku na stabilitu jako klíčového prostředku, jak budoucnost učinit realisticky působící.

Nejlépešší mimozemské rasy taky nejsou úspěšné, protože jsou dobře vymyšlené, takže uspokojí svůj konzistentnost naše analytické potřeby, nýbrž představují zvůčnou metaforu, která je schopna rezonovat – byť ne nutně bezprostředně a ne nutně příjemně – s nějakou ústavní částí našeho nitra. Uvědomíme-li si tento rozdíl, nakonec by to mohlo vést k tomu, že se budoucnost stane ne literárním prostředkem ve služebném smyslu, ale samotným námětem, který vyvolává náš dramatický prožitek. Protože podobně jako nás mimozemšťané neměli připravovat na budoucí první kontakty a mezidruhové vztahy, ale přispívat k přijetí naší vlastní zvláštní přirozenosti, tak by fantastické budoucnosti neměly anticipovat budoucí vývoj, ale přispívat k pochopení naší proměňující se minulosti a proto stále náročnější současnosti. Ptáš se, co si za tím máš vlastně představit? Zkusím na několika situacích, které Ty uvádíš jako problémy, které je potřeba vyřešit, ukázat, jak změna perspektivy může vést k tomu, že se z nich naopak stanou syžety vhodné k rozvedení.

Představa, že se toho v minulosti zase tolik neměnilo, je v měřítku rozvoje naší civilizace trochu zavádějící. Všechny větší kulturní okruhy se poměrně zřetelně vyvíjely. Třeba evropské dějiny vykazují podobnosti ve zhruba pětisetletých cyklech, kdežto kamarádi, co něco vědí o Číně, tuším říkali, že tamní dynastické krize mají periodu asi tři sta let. Každá iterace ovšem nějak integruje a překonává dobu předchozí. Chceme-li vytvořit srozumitelnou budoucnost, nemusíme ji nutně fixovat. Popravdě nevím, jak to přesně bylo ve starém Egyptě, ale neměnnost je přinejmenším podle naší zkušenosti vlastně jediný opravdu nepřirozený stav, v jakém se společnost může nacházet. Kdybychom si zvolili perspektivu půl tisíciletí, šlo by emocionální přičutě a dynamické zvraty, které už dokážeme identifikovat v minulosti, použít jako věrohodnou kostru budoucích dějin. Nevybíráme k extrapolaci: konkrétní realizace by klidně mohla být založena na nějakém fiktivním a věcně dosti nerealistickém principu, protože svoji dramatickou věrohodnost by získávala rezonancí s minulostí. Sci-fi rozvedla pozoruhodný koncept alternativních dějin a mne napadá, že by k tomu mohla přidat i nový koncept analogické budoucnosti. Nakonec i z čistě literárního hlediska je dynamická stabilita, kterou navrhuji, výhodnější než statická stabilita, kterou hledáš, protože pak není potřeba hledat nějaký vnější konflikt, který bude posouvat děj.

Podobně nedávny velký civilizační zvrat a z něj plynoucí dynamika, které uvádíš jako překážku pro vzdálenější budoucnosti. Nám se zdá, že nás dosavadní vývoj přivedl do vážné krize. Nejde o to, že se dnes ohrňujeme nad hnojivou, která našim předkům zachránila krk. Následky jsou mnohem dramatictější: poprvé v dějinách není na západě většina lidí nucena podrobo-

vat se vnějším společenským nárokům proto, aby měla zajištěno přežití. To věru otřásá základy principů, na kterých byla dosud všechna (úspěšná) lidská společenství stavěna. Možná to, jak to zatím vypadá, nakonec ani nepřezijeme, ale než se tak případně stane, zajímám se o otázku, zda by – opět poprvé v lidské historii – nešlo doopravdy postavit lidskou společnost na některém z odlišných základů, o kterých uvažovali naši předkové. Z hlediska „techniky“ bychom potřebovali nějaký postup, který zajistí, že lidé v situaci, na kterou nejsou evolučně, kulturně ani psychologicky připraveni, nezačnou jednat podobně zkratkovitě a sebevražedně, jak to dnes vidíme okolo sebe. To může být nová technologie, která nám přesto umožní udržet si převahu nad barbary, může to být droga, která ovlivní naši psychiku, může to být charismatický náboženský vůdce, který vhodně zacílí naši antropologickou potřebu transcendentce – v onom „něčem jinak“ má fantastická literatura skutečně široké pole působnosti, aby si autor vybral. Z hlediska „smyslu“ příběhu by dramatický prožitek vznikl z naší konfrontace s kulturou, která je odlišná a přitom známá. Vzhledem ke dnešní znalosti minulosti je to pro nás vlastně zavedený typ zážitku, dokážeme velmi dobře rozlišovat velmi specifické příchutě renesanční Itálie, alžbětinské Anglie, barokních Čech (a tak dále). Budoucnost proto nemusí nutně být věcně věrohodná, ale musí mít konzistentní „atmosféru“ tvořenou zdánlivě nahodilou směsí osob, událostí, módy, idejí, slávy, porážek a podobně, kterou nám nabízejí historické romány. A pochopitelně z hlediska „užitku“, byť tohle není hlavní důvod, proč čteme knihy, bychom se učili přijímat dnešní odcizený stav světa.

A do třetice sám pokrok, který identifikuješ jako potíž. Myslím, že když se podíváme na známé lidské dějiny jako celek, vidíme navzdory všem propadům poměrně zřetelný vývoj. Ty jsi dělicí linii mezi přirozeným a umělým zformuloval jako schopnost vědeckého porozumění přírodě. To je pro náš prožitek zcela relevantní, ale kdybys netrval přímo na tomto kritériu, bylo by zřejmější, že k podobnému vývoji dochází opakovaně. A to jako z hlediska technologie, protože věci jako trojpolní systém nebo objev chomoutu ve svých důsledcích nakonec zcela proměnily celou středověkou společnost. Hlavně ale z hlediska lidské psychiky, která kromě reakcí, na které byl náš mozek evolučně vytrénován, postupně zvládá i jiné typy strategií, mnohem obtížnějších, ale často také mnohem užitečnějších. Jeden z podobných myšlenkových skoků po ose Buddha – Konfucius – Sokrates se uvádí v konvenčních učebnicích, i když jinak o dějinách tímhle způsobem moc nepřemýšlíme. Jestliže naše společnost přežije, očekávám, že se vývoj nezaštaví. Protože odhady budoucnosti se notoricky mýlí, nebudou to samořiditelná auta a umělá inteligence. Ale protože věda je mocný nástroj dokonce i v současné zcela zbyrokratizované podobě, třeba v lékařství nakonec dojde i ke zlomovým, kvalitativním změnám. A protože cena lidské práce stále stoupá, budou další zaměstnání zbytečná, takže si lidé budou nakonec muset najít nějakou alespoň částečně smysluplnou náplň svých životů (chápej: jinak by nemohl platit předpoklad, že naše společnost přežije). Mne by dost zajímal příběh o tom, jak naše společnost nezahyne kvůli své příliš vysoké vnitřní kom-

plexitě, ale podaří se jí přežít díky nějakému hypotetickému dalšímu posunu lidské psychiky od vrozené biologické determinace ke kulturně rozšířenému vědomí.

I když zmiňované situace – cyklus, zvrát a vývoj – mají odlišnou dynamiku, snad se mi podařilo ukázat, jak se ve všech otvírá další z možných prostorů pro literární fikci. Vlastně stačí vytvořit jen zhruba realisticky se tváříci vysvětlení, jak se do budoucího času dostaneme nebo co si v něm počneme, a můžeme začít dramaticky zkoumat naše současné (!) emocionální reakce na takový stav. Přišlo by mi, že přivede-li nás sci-fi v těch dávno zavedených příbězích o budoucnosti k opravdovějšímu pohledu na současnost, pak tím může přinášet stejně hodnotné (a čtenářsky vzrušující!) zážitky, jako když nás prostřednictvím podivných mimozemšťanů nutí se bez uhybání konfrontovat s existencí jiných lidí.

Teď to možná vypadá, jako bych chtěl autory poučovat, jak mají psát. Můj cíl je ve skutečnosti o něco skromnější. Harold Bloom dokázal svoji teorii formulovat díky tomu, že navzdory všem možným kulturním válkám existuje u vážné literatury poměrně stabilní kánon, který čtenáři uznávají a ctí. Myslím si, že i ve fantastické literatuře vytváří množství nadšených knihomolů cosi jako implicitní kánon důležitých děl. Protože ale kritická reflexe sci-fi je na dost bídné úrovni, řekl bych, že existuje spíše v širší podobě knih, které stojí za přečtení, než ve vyhraněné podobě knih, které definují naši společnou čtenářskou identitu.

Mne přemýšlení o knihách baví skoro stejně jako jejich čtení, takže občas uvažuji, jak by podobný kánon měl vypadat. Je jasné, že nebude odpovídat komerčnímu úspěchu, tedy množství lidí, kterým kniha stála za přečtení, slávě, tedy tomu, jak moc se o knize mluví, historickému významu, tedy jak moc byla v určité chvíli důležitá její existence, a dokonce ani zážitku, tedy jak mocně na mne kniha zapůsobila jako na čtenáře. Bylo by potřeba se dobrat k čemusi jako trvalé dramatické hodnotě, ale to je velmi všeobecné měřítko, které potřebuje soubor dílčích kritérií. Napsat tisíc fundovaných recenzí na z rozličných důvodů se nabízející kandidáty, z těch vybrat dvě stovky, které se nejvíce osvědčily, na jejich základě zformulovat vhodná kritéria a pro ně přepsat recenzi pro padesát opravdu zásadních knih – to je skoro nadlidský úkol. Rozhodně je to podnik, ke kterému se nejspíš neodhodlám, dokud mají programátorští praktikci o tolik lepší platy než literární teoretici. Ale pro mne – i jako čtenáře – je důležité mít vizi, že by něco podobného existovat mohlo, a uvažovat o knihách i z podobného úhlu pohledu.

Tvému principu stabilní budoucnosti jsem se věnoval ne primárně z potřeby preskriptivní, tedy jak by se měly knihy psát, nýbrž z pohledu deskriptivního, tedy jak bychom měli o knihách přemýšlet. Jestliže některé knihy překračují použití stabilní budoucnosti jako služebného literárního nástroje, možná jsou to právě ty, o kterých by mělo smysl uvažovat jako o knihách klíčových. Na jednu stranu totiž používají prostředek, který je pro náš žánr velmi charakteristický, ale na druhou stranu mají potenciál přesahovat z žánrové beletrie k něčemu obecněji hodnotnému. Jak vidíš z délky mých poznámek, ne-

Aféra s planetárním dosahem

Já teď riskuju, že mě budete považovat za úchylu, za takzvaného šmíráka, ale nemohu jinak. Ten případ mě zaujal a musím na něj nějak reagovat. Navíc, šmírákem jsem jenom zprostředkovaně, jelikož jsem na případ nenarazil na ulici, nýbrž při studiu seriózního internetového média.

Jde o to, že na rušné ulici v Tel Avivu si někdo všiml, že v zaparkovaném autě označeném OSN kdosi souloží. Nezaváhal, vytáhl z kapsy mobil, scénu natočil a zveřejnil na internetu. Následovala bouře, která dosáhla až na sám vrchol globální pyramidy označené OSN. Mluvíci generálního tajemníka OSN Stéphane Dujarric charakterizoval chování těch dvou jako odpudivé a odporující všemu, čeho se snaží OSN dosáhnout při potírání nesprávného jednání. Případ se vyšetřuje, a pokud se vyšetřování završí, nastanou opatření. Tohle jsem se o věci dočetl. Případ mě uvedl do zmatku.

Já si vždycky myslel, že odpudivé a nesprávné jednání je především šmírování. Příznám se, že kdybych se nachomejtl na oné telavivské ulici a zahlédl za oknem auta jakési rytmické mihotání, koukal bych se pak na druhou stranu. Je to sice hodně dlouho, co mi maminka vtoukala do hlavy slušné chování a diskretnost do toho souboru patří, je to dlouho, ale tohle mi zmyslí nezmizelo. Rozhodně bych netahal z kapsy mobil, a kdyby mobil, potvora, nějak vyskočil z kapsy sám, určitě bych záběh nepublikoval. Ve škole toho, co pokládám za odpudivé, je bonzáctví neboli udavačství na daleko vyšší příčce než nějaké šmíráctví. To bych ještě omluvil. Chápu, že určité výjevy oko přitahují. Ale práškačství se mi opravdu hodně protiví.

Nicméně stalo se, šmírák napráskal a pohoršený António Guteress nařídil přísné vyšetřování. Vyšetřovatelé ale vstupují na tenký led.

Co když se ukáže, že uvnitř auta OSN je jeden z aktérů černoch? A ten druhý je bisexuál anebo příslušník jednoho ze čtyřiceti šesti pohlaví, přičemž obcování v autě je stěžejní charakteristika jeho queer sexuální orientace? Pak se možná ukáže, že onen šmírák je starý bílý muž, možná americký turista ze státu Mississippi, který má stále ještě jižanský symbol na vlajce, a investigativci zjistí, že jeho prapradědeček měl nedaleko Thomastownu farmu napěchovanou otroky? Pak ovšem by bylo zavařeno na aféru velkou jako barák OSN, sám Guteress by musel pokleknout před flotilou aut před barákem seřazeným a ani to by nezabránilo celosvětové vlně nevole.

mám to všechno ještě úplně dobře promyšlené, takže jistě oceníš, že už z tohoto úhlu nebudu pokračovat spekulacemi o povaze jednotlivých knih, které zmiňuješ – ostatně, některé neznám a řadu bych si musel pro připomenutí znovu přečíst. Ale snad pro Tebe byly některé z mých postřehů natolik zajímavé, abych Tě úplně neunadil.

➡ Jakkoliv jsem se snažil ukázat, že by se pojem „stabilní budoucnost“ měl používat širším způsobem, než jsi navrhoval, nemůžu dost zdůraznit, za jak důležitý ho z hlediska přemýšlení o sci-fi považuji – a jak moc mě potěšilo, že jsi ho nejen zformuloval, ale rovněž tak výstižně pojmenoval.

Budoucnostem zdar!

Jirka Grunt

Snad to ale dopadne dobře. Snad ty dva najdou a tiše je vyhodí a udavač může nadále žít v uspokojení nad dobře vykonanou prací.

Ondřej Neff

Jen nezůstat sám

Málokdy jsem četl v poslední době něco tak moudrého a zároveň prakticky aplikovatelného. V článku **Ne mým jménem** se vybraní jedinci stávají terčem útoku online davu. Publikoval svůj článek shodou okolností právě v době, kdy si připomínáme justiční vraždu Milady Horákové. Její případ byl extrémní i v prostředí komunistické diktatury. Po Stalinově smrti se sami komunisté opatrně distancovali od porušování socialistické zákonnosti, taktó žalářování nevinných charakterizovali. Nicméně princip izolace jedince a kolektivního štvání v té době fungoval plnou silou.

Kechlibar ve svém článku cituje ze spisu Pravidla pro radikály Saula Alinskyho. Tento levicový bojovník v sedmdesátých letech radí: vyberte si zodpovědného jedince. Vyberte si terč, zaměřte se na něj, udělejte věc osobní, vyhoďte situaci. Z toho pak M. K. dělá jednoduchý závěr: člověk napadený online davem nesmí zůstat sám. Někdo se musí postavit na jeho obhajobu, a to i přesto, že to s sebou nese nějaká rizika, píše doslova.

Autor je programátor, analytik, nadaný schopností praktické úvahy. Uvažuje o tom, že pro některé lidi je riskantnější být první protestující než pro jiné. Soudí, že lidé, které je snadné nahradit, a nemají vysokou institucionální reputaci, by měli být v protestech až v druhém nebo třetím sledu. Na něčí obranu by se měli stavět především ti, kdo jsou ve stabilnějším postavení nebo nad sebou nemají vysloveného pána. Jako příklad uvádí důchodce, živnostníky a nenahraditelné veterány oboru typu „starý profesor“ – mimoděk tane na myslí příklad Andreje Sacharova, to byl protestující, se kterým si nevěděl rady ani Brežněvův režim. Kechlibar se neomezuje na teoretické úvahy. Angažuje se v případě chemika Tomáše Hudlického, který učí na Brock University v kanadském Ontariu. Ten si vysloužil nevoli, když publikovat názor, že při přijímání osob je třeba brát v úvahu profesní zdatnost a nikoli politické okolnosti. Naštěstí se za Hudlického postavily i naše vědecké capacity, a třebaže je on sám nadále ohrožován, jak se vyjádřil, honem na čarodějnice, z univerzity ho nevyhodili.

Kechlibarův apel je výsostně aktuální a naléhavý. Když před lety vyhodili Michaelu Jílkovou na nátlak politiků z České televize, byl jsem jeden z mála, kdo se jí zastával. U kolegů jsem si tehdy vysloužil nevoli, že prý si to Jílková zavinila sama, protože měla na politiky hubu. Jsou i aktuální případy. Z Filozofické fakulty vyhodili z postu tiskového mluvčího Petra Kůkala, finální záminkou bylo jeho přirovnání žen s rouškou na tváři k perským princeznám. Jeho případ je ojedinělý. Zatím. Bude jich víc, přitahuje. Připomínejme si tedy Kechlibarovu radu: nenechme je samotné. Už proto, že můžeme přijít na řadu sami.

Ondřej Neff

Ne mým jménem viz <https://kechlibar.net/>

Louka, kde tančili satyři

*Edward John Moreton Drax Plunkett, osmnáctý baron z Dunsany (1878-1957), je bezpochyby jedním z nejvýznamnějších raných autorů hrdinské fantasy. Jeho vliv je poznat na díle takřka všech spisovatelů, kteří v tomto podžánru přišli po něm. Dunsany vyrůstal na rodovém hradě v Irsku a již v útlém věku si vypěstoval zálibu ve starých bájích a legendách. Rodové dědictví, ale i jeho pozoruhodná fantazie jej přivedly k psaní povídek o vybájených kouzelných světech. Už ve své první sbírce *The Gods of Pegana (Bohové Pegany)*, jež vyšla roku 1905, položil pevné základy pro povídku žánru fantasy, jak ji známe dnes. Poté následovalo mnoho dalších povídek, ba i románů, například *The King of Elfland's Daughter (Dcera královny Elfie, 1924)* a *The Curse of the Wise Woman (Vědmino prokletí, 1933)*. Protože byl lord Dunsany velice plodný, stále se najdou povídky, které nevyšly v jeho vybraných spisech, a to je také případ naší miniatury, kterou napsal v červnu 1928 pro prestižní časopis *Atlantic Monthly*.*

Za mým domem je louka, kam se k večeru jdu občas projít. A kdykoli tam zajdu v létě, vždycky vidím totéž, je to velice drobné a vzdálené, ten nejtěsnější zlomeček rozhledu, jímž člověk vládne, a neobjeví se to, pokud po tom nepátráte poněkud pečlivěji – loučka obklopená lesem, zelená skvrna mezi stíny, a hned poprvé, jak jsem to spatřil, napadla mě podivná myšlenka. Ta myšlenka však byla prchavá a proletěla kolem jako přelétavý motýl, takže když jsem se na onen výhled zašel podívat o několik dnů později, také k večeru, sotva že jsem se na ni rozpomněl. Pak se ale vynořila znovu, přišla tak nenadále, jako se po slunce západu zvedá vítr, a přinesla maličko předčasně noční chladno. A onou myšlenkou bylo, že na onu louku se po večerech vykrádají z lesů satyři a tančí na trávě.

Tentokrát jsem na tu myšlenku nezapomněl vůbec; ba naopak, spíše mě posedla, ale dole v údolí se postupně začala zdát tak nepatřičnou, jak se zdá být harampádí dávných sbírek, a náhle na ní skoro nesešlo, i když jsem věděl, že stále kdesi je.

A potom, jednoho večera, kdy slavíci přestali už před mnoha dny zpívat a seno dosychalo, mě napadlo, že jestli chci vidět šípkové růže, musím vyjít brzy, než mi odkvetou, a pak bych musel na cosi, co je člověku dáno vidět jen nemnohokrát, čekat celý rok; proto jsem znovu vyšel na louku na kopci za domem. Ta louka je naprosto obyčejná, ovšem na jednom kraji živý plot poněkud přebujel a změnil se v jediný val šípkových

růží. Nevím, proč se řadí mezi louky obyčejné, ani proč u jiné louky někdy člověk cítí, že spočívá hluboko v moci kouzla, ale tahle obyčejná rozhodně byla; to se dalo pocítit, jen jste na ni vešli.

Když jsem šel k šípkovým růžím rostoucím na protějším konci pole a výhled do údolí jsem měl za zády, téměř jsem cítil, jako by mě cosi vzadu a v dálce vítalo. Cítil jsem to chvíli, pak pocit zmizel a já jsem kráčet dál k šípkovým růžím. Nato se to objevilo znovu a já se otočil dozadu a rozhlédl jsem se; naskytl se mi výhled na údolí, takové, jak vypadalo vždycky, poněkud nevýrazné, když přišlo o sluneční svit, ale ještě ne záhadné s tmou. Sunul jsem se pohledem po vzdáleném hřebenu kopců. A brzy moje oči spočinuly na louce, kde tančí satyři. Byl jsem si tím jist: tančí tam. Na výhledu se nic nezměnilo; louka v dálce byla stejná jako vždycky, poněkud nepochopitelná u kraje a nevýrazná a zelená uprostřed, položená vysoko u vršku kopce; má jistota však sílila a stala se nesmírnou. Byl jsem pří-

liš daleko, než abych viděl, jestli se ve stínech něco nepohybuje, příliš vzdálen, než abych viděl, zda něco nevyšlo z lesů, ale věděl jsem jistě, že je to taneční parket těch, kdo se skrývají v temnotě pod dalekými stromy – a že to jsou satyři. A vše se zatmívalo k milé hodince, v níž bude louka příliš tmavá, než aby šla z té velké dále vidět, a já se vydal z vršku k domovu. A té noci a po celý další den se mnou jistota zůstala, a tak jsem se rozhodl, že večer tam zajdu a podívám se.

Louka, kde tančili satyři, byla poměrně daleko od mého domu, a tak jsem vyšel nějakou dobu před soumrakem a v chládku jsem vylezl na protější kopec. Tam jsem narazil na silničku sotva širší než pro jeden vůz, která se zařezávala hluboko do lesa kaštanovníků setých a dubů, až dospěla k velké asfaltové silnici.

Po té jsem nějakou chvíli kráčet, kolem mě se řtilo dvacáté století se svými stroji a davy a rychlostí, to vše se valilo ze svých městských zřídel. Bylo to, jako bych se chvilku brodil hlavním řečištěm času. Brzy jsem ale spatřil cestu oddělující se na druhé straně přibližně tím směrem, kde snad byla moje louka; a přešel jsem přes asfaltovou silnici a brzy jsem zase byl ve venkovském poklidu, kterého jako by se čas téměř ani nedotkl. Poté jsem vešel do lesů, o nichž jsem věděl, že obklopují louku. Lísky a duby a k nim husté porosty dřínů, to vše jsem měl po pravici, nalevo pak les řídil k živému plotu; a za plotem jsem náhle spatřil louku.

Les přede mnou, na vzdálené straně od louky, byl hustý a starý. Jak jsem říkal, napravo ode mě byly duby a lísky a dřiny;

a nalevo, kde se louka svažovala k údolí, jsem uviděl vrcholky starých dubů. Idyllická scéna v kruhu lesů. A ještě více tak působila v protikladu k asfaltové silnici. Jen jsem se ale podíval na louku, uvědomil jsem si, že na ní není nic nepozemského. Velice řídkým porostem sena prorůstalo pár pryskyřičníků; o kus dál byly nějaké rmeny, skrz prosvítaly skvrny vyschlé hnědé hlíny a nad celým polem nepochybně vládla tuctová atmosféra všednodennosti. Je těžké určit, v čem spočívá kouzlo a jakou magii pocítíte po dotyku s věcmi pohádkovými, ale tady, mezi pryskyřičníky a rmenem a chudou úrodou sena, z toho jistotně nebylo nic.

Podíval jsem se přes louku na vrcholky dubů, které rostly na svahu sklánějícím se do údolí, abych pohledem přes ně získal jistotu, že jsem přišel na tu pravou louku. Pokud budu s to rozeznat, a to ještě stěží, louku s šípkovými růžemi, pak tahle louka a lesy kolem ní musejí být ty, po nichž se pídím. A velice brzy jsem rozeznal i nezaměnitelné kopce, od kterých jsem přišel, a lesy na jejich vrších a pod těmito lesy louku. Na chvíli jsem si nebyl jist. Vypadala tak podivně, tak přízračně – ne kvůli stínům, neboť slunce dávno zašlo, ale kvůli jisté tmě, jež se shlukovala pod živými ploty, ačkoli v jejím středu bylo soumravného světla stále dost –, že jsem je ihned nerozpoznal. Jak jsem se na ni díval a poznával podle mnoha výrazných rysů, že to opravdu je moje obyčejná louka, tajemství se prohlubovalo a prohlubovalo, až záře soumraku konečně pohasla a louky se očividně dotkla ona přízračnost, jež nikdy není vzdálena sídlům pohádkových věcí.

Na to, abych se tam ještě dnes večer dostal, bylo pozdě, a tak jsem se znovu rozhlédl po krajích louky, na které jsem stál, jestli se tam neskrývá cosi z oné magie, kterou mívala. Kdepak, nic, všechna zmizela. V tom okamžiku vyklouzl z lesa venkovský klučina a šel přes louku ke mně. A působil natolik dojmem, že bude velice důvěrně obeznámen s touhle loukou a okolními křovinami a stíny, že jsem se přichytil posledních zbytků svého rozmaru, pozdravil jsem ho a on našpicoval uši. Nato jsem se zeptal, asi tak, jak bych se ptal, kdy jezdí autobus: „Tančí tu dnes večer satyři?“

„Tady? NE!“ prohlásil s jistotou tak naprostou, až jsem pochopil, že jsem se mýlil.

Ucedil jsem cosi v tom smyslu, že jsem si myslel, že sem chodí tančit.

„Kdepak,“ zavrtěl hlavou a ukázal k mé louce se šípkovými růžemi, která teď už zářila jen velmi slabě, jako matná šedozeleňá přednoční skvrna, „dneska večer tančí támhle.“

lord Dunsany / překlad Richard Podaný

Odposlechnuto

I když se ví, že staré psy je marné učit novým kouskům, je těžké se s tím smířit a staré psy coby brzdu pokroku odepsat. [...] Potřizty nejsou ti staří psi, kteří jsou nekompatibilní se zaváděnými novotami a zuby nehty se drží světa, který je už za jejich života minulostí. Svět kolabuje v přímém přenosu, online, kvůli tomu, že je nesmírně náročné naučit mladé psy starým kouskům. Nežřídka je z mladého psa užitek, až když jde do důchodu.

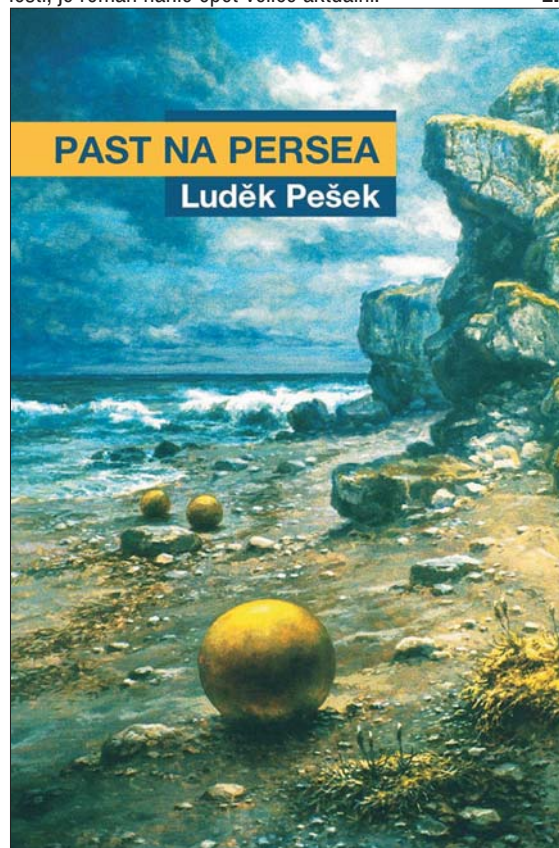
Ivan Hofman

Past na Persea

Luděk Pešek (*1919 Československo, † 1999 Švýcarsko) byl významným malířem, ilustrátorem, spisovatelem a fotografem druhé poloviny dvacátého století. V roce 1968 emigroval do Švýcarska, tam byl vyzván dopisem Fredericka C. Duranta III., viceprezidenta Smithsonian Institution ve Washingtonu, ke spolupráci s *National Geographic Magazine*, kde od roku 1969 do roku 1986 pracoval jako ilustrátor objevů, které koncem šedesátých a v průběhu sedmdesátých let učinila NASA. Svou tvorbou se Luděk Pešek zařadil mezi přední osobnosti tak zvaného *Spaceartu*.

Jeho sci-fi román *Past na Persea* se v německy mluvících zemích stal v osmdesátých let minulého století bestsellerem. Představoval podobenství tehdejších totalitních společností, které prostřednictvím vesmírné argonautské komunity sonduje a před nimiž varuje. Užitou symbolikou a některé motivy, jako jsou například kámen, strom, smrt, sebezapírání, autor zakomponoval i do svého výtvarného díla.

Román *Past na Persea* byl již v době svého vzniku nadčasovým dílem pro vykreslení psychické transformace ústředního hrdiny komandanta Blaira prostřednictvím masivní manipulace. Dnes, kdy jsme svědky veřejných pokání a možná dokonce vážně míněných odsudků své osobní i společné minulosti, je román náhle opět velice aktuální. **ZR**

Triton, 2020, edice Paralelní světy, 184 str., 189 Kč

● nadprodukcí elit

Krátké zamyšlení nad teorií Petera Turchina a nad jejími důsledky pro nás

Peter Turchin je vysokoškolský učitel z New Yorku, který se zabývá evoluční biologii, matematikou a matematickým modelováním historie. Až donedávna neznámý, dostal se roku 2020 do větší pozornosti internetu, protože se ukázalo, že už v letech 2010-2012 předpovídal další „špičku“ násilnosti a nestability v USA na letošní rok. (http://peterturchin.com/PDF/Turchin_JPR2012.pdf) Zhruba řečeno, z jeho modelů vychází dost jednoduché pravidlo, že v Americe funguje přibližně padesátiletý cyklus, ve kterém země propadá chaosu.

Může to být náhoda, nakonec předpovídají-li tisíce a tisíce intelektuálů budoucí vývoj, jeden z nich se musí zákonitě trefit. I když nutno přiznat, že ten padesátiletý cyklus vypadá logicky. Je to přesně doba, za kterou – vzhledem k průměrné délce lidského života – společnost jaksi institucionálně zapomene, jak vypadal ten předešlý Velký Bordel, a že nebylo zas tak moc o co stát. A v případě USA, izolovaných od dalších velkých mocností širokými oceány, do toho cyklu nevstupují vnější faktory v podobě cizích invazí, které by narušovaly jeho pravidelnost.

Nicméně tento model, i když zajímavý – trochu připomíná Asimovovu Nadaci – by mě asi k psaní článku nepřivedl. To, co mě k němu přivedlo, je jiná Turchinova myšlenka, a tou je **nadprodukce elit**.

Pojem „elita“ je poslední dobou trochu politicky zprofanovaný, používá se i urážlivě ve smyslu „lidi, kteří už nevědí, která bije, ale rádi by se dál drželi u koryta“. Pro účely tohoto článku a této úvahy na takové konotace prosím zapomeňme a berme to slovo neutrálně – jako popis skupiny lidí, která usiluje o nějaká vyšší místa na společenském žebříčku.

Na tenhle fenomén jsem poprvé narazil asi před dvaceti lety, a to nepřímo, ve vyprávění kolegy z MFF UK, který strávil část svého studia ve Francii. Říkal mi, že jednoho dne se na jisté provinční univerzitě v nepříliš velkém městě konal konkurz na odborného asistenta, který měl učit matematiku. Nešlo o žádné *elitní* vysoké učení, ale opravdu místní vysokou školu.

Na konkurz prý dorazily celé zástupy zájemců s požadovanou kvalifikací. Bohužel už si nepamatuji přesné číslo, už je to přeci jen dávno, ale byly to **stovky**. Menší armáda odborných matematiků, kteří všichni toužili po teplém státním fleku s jistotou zaměstnání až do smrti.

Hergot, to je divné, že? Teoreticky by zrovna tak centralizovaný stát jako Francie měl mít aspoň zhruba přehled, kolik je těch matematiků potřeba na univerzitách, kolik jich přibližně vstřebá soukromý sektor, a přizpůsobit tomu kapacity vysokých škol. Něco bylo špatně.

Turchinova myšlenka o nadprodukcí elit by vysvětlovala „co“, a podle mého názoru se týká i běžné střední třídy, ne jen těch, kdo usilují o nejvyšší křesla.

Na stránkách Trexima.cz jsem narazil na čtyři roky starou statistiku, že Česká republika má ve věkové kategorii 30-34 let pouze třetinu (32,8 %) lidí s vysokou nebo vyšší odbornou školou, a že je to na poměry EU málo; první byla Litva 58,7 %.

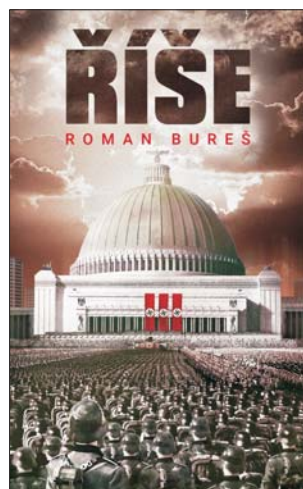
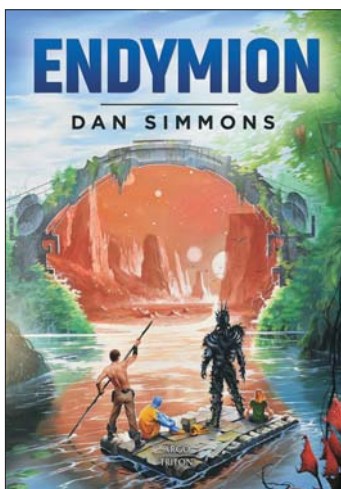
Baví-li se o inflaci titulů s příslušníky generace „nad čtyřicet“, většinou se obávají snížení kvality vzdělání a toho, že novopečený magistr nebude ani vědět, kde psát mekké a kde tvrdé I/Y. To je samozřejmě legitimní obava, zejména u oborů, kde nekvalitní práce může ohrozit lidské životy.

Na co ale nepřichází řeč, je opačný pohled. Jak vypadá *jejich* perspektiva, těch mladých absolventů? To je otázka, kterou klade právě Turchin.

Představte si situaci čerstvého absolventa vysoké školy někde v USA. Poslechl jste společenskou normu, která vám říká, že vysokoškolské vzdělání je důležitou podmínkou pro budoucí úspěchy v životě. Jelikož jsou to USA, zaplatil jste za toto privilegium nějaké školné a nejspíš jste si musel i půjčit, přičemž toho dluhu se je těžké se zbavit, ani osobní bankrot nemusí zabrat. A protože školné v posledních desetiletích brutálně narostlo, představuje vzniklý dluh docela výraznou „kouli na noze“ přesně v okamžiku, kdy máte startovat do života, zakládat rodinu apod.

Čtení na prázdniny

Pokud jste si kvůli šilenému překladu nepřečetli první vydání Endymionu, Argo a Triton vám dávají šanci na čtenářský zážitek zprostředovaný Petrem Kotrlem. ■ Epocha přichází s mrazivou alternativní historií, obálka bohatě naznačuje, čeho se vám dostane. ■ Pokud se vám líbily Děti času Adriana Tchaikovskyho (mně tedy ano, jen snad mohly být o třetinu kratší, ale s tím už v Tritonu nemohli nic dělat :-), jistě oceníte i pokračování Děti zmaru. ■ Moskva 2042 je satira ostrá jako břitva, jen těžko uvěřit, že ji autor dokončil okolo roku 1986, to, jak předpověděl kolaps komunismu a že jej Rusové jen vymění za nové samoděržaví, je i přes jistotu užvaněnost úžasné. Borisem Jirků na obálce se nedejte odradit. ■ Terminus je po dlouhé době SF, ve které jsem našel nové, originální a zajímavé nápady. **ZR**

No jo, jenže tu radu poslechly další stovky tisíc lidí ve vašem věku, takže je vás na tom trhu práce hodně a navzájem si konkurujete. Navíc jste v USA, kde vám konkurují nejen vaši krajané, ale i kvalifikovaní zájemci o imigraci z ciziny (a že zájem je ve světě velký). To obvykle znamená zvýšený tlak na úroveň mezd.

Ale školné není jediná věc, která v USA za poslední generaci disproporčně zdražila. Mnohem dražší než dříve je také zdravotní péče nebo třeba školky.

A co bydlení? Nepřekvapivě vzhledem k příjmům běžné domácnosti taky dost zdražilo.

A netýká se to jen „pseudooborů“. Dokonce ani velmi dobře placení programátoři v Silicon Valley mnohdy nedosáhnou na bydlení v okolí své práce. Vysoké příjmy, které vypadají tak dobře v hospodářských statistikách, jsou okamžitě negovány vysokými výdaji a z člověka se stává průtokový ohříváč na peníze.

Takže ve výsledku jste takzvaně udělali všechno správně, jak to po vás společnost chtěla, a přesto postrádáte základní atributy zajištěné střední třídy, třeba vlastní bydlení. Protože na ně nemáte. Kvůli tomu taky někteří lidé budou odkládat založení rodiny, i když by ji třeba chtěli.

Taková frustrace se přeci jednoho dne musí vyzuřit. Že by zrovna teď? Dokonce i to zuřivé vzájemné udávání se na Twitteru – Digitální Moloch – by v tomhle kontextu dávalo určitý racionální smysl. Učinite-li svého kolegu nezaměstnatelným, máte do budoucna o jednoho konkurenta míň.

Dvě věci, které stojí za povšimnutí.

Za prvé, mnoho mých přátel na pravici soudí, že zavedení školného by vedlo k samoregulaci, protože si přeci každý rozmyslí, než zaplatí za studium nedobře placeného oboru. Řekl bych, že aktuální situace v USA či Velké Británii (kromě Skotska, kde se školné ve většině případů neplatí), téhle pěkné teorii dává na frak. Nastal tam spíš pravý opak a situace se ještě přiotřídila. Pokud je něco vnímáno jako prestižní statek, jsou na jeho pořízení lidé často ochotní i prodělat, nebo minimálně riskovat, že prodělají. Asi každý známe někoho, kdo se sotva potácí pod tíhou splátek na luxusní auto. Lidská psychika se ne-

dá modelovat zase tak snadno podle schématu *má dáti / dal*, navíc u osmnáctiletých, jejichž životní zkušenosti jsou nevelké a najednou se mají rozhodovat o investici v řádu 100 000 dolarů, když předtím tahali po kapsách pár stovek (jestli vůbec).

Za druhé, jestliže v USA je mladá střední třída drcena svérákem hned z několika stran (školné, zdravotní pojištění, cena nemovitosti), u nás jsou to hlavně ty nemovitosti, a to zase zejména v Praze a Brně, městech s vysokou koncentrací vysokoškoláků. Setkáte-li se s mladšími lidmi těsně po škole, překvapivě často slyšíte stížnost, že mají problém zaplatit ze dvou platů 2+kk někde v Čimicích. To pak ale zase znamená odsouvání potomků až někdy do pětaticetiletého věku, kdy už ale výrazně klesá biologická plodnost.

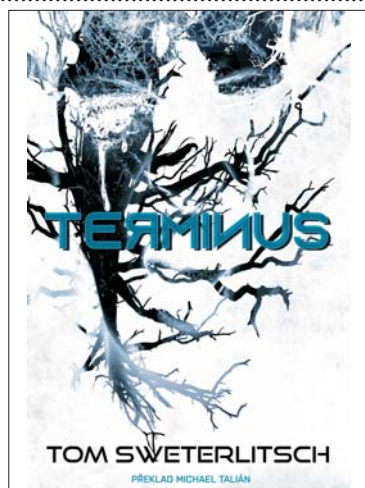
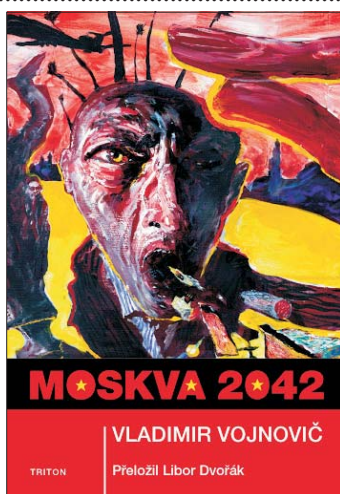
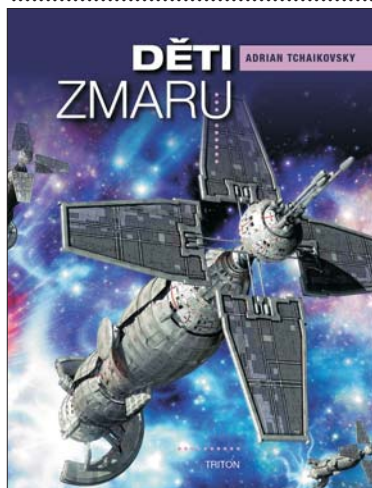
Pokud by měl Turchin ve své teorii pravdu, mohli bychom předejít podobným problémům v ČR aspoň tím, že bychom se opravdu systematicky snažili o zlevnění bydlení pro mladé rodiny. To by dalo té mladší věkové skupině pocit, že dosáhla nějakého stabilního společenského statutu, a také možnost zabývat se něčím konstruktivnějším než pouličními nepokoji – třeba právě přiváděním dětí na svět, což by zase pomohlo celkové demografii státu.

Tady někde je skulinka pro úspěšnou „populisticko-konzervativní“ politiku. Takovou tu, o kterou se teď snaží Boris Johnson ve Velké Británii, aby u toryů udržel i netradiční voliče. Zainteresujte lidi na tom, aby byl klid a pořádek, a hnutí, která se snaží svrhnout systém, nebudou mít odkud verbovat členskou základnu. A naopak, čím větší prekariát vznikne, tím větší množství paliva čeká na budoucí požár. Přičemž zrovna ty nemovitosti a jejich cenová dostupnost jsou v ČR hodně závislé na míře byrokracie spojené s povolováním staveb, takže toho zlevnění by se dalo dosáhnout i uplatněním klasicky pravicových prostředků (deregulace).

Jsem upřímně zvědavý, zda to některá z těch konzervativnějších stran aspoň zkusí realizovat. První politik, kterému se tohle povede, si pojistí několik volebních vítězství za sebou.

Samozřejmě je možné i to, že se to nepovede nikomu.

Marian Kechlibar / <https://kechlibar.net/>

Časem s vědou - červen

● velkých činech vědy a techniky

V prosinci 1928 přišel do Psychotechnického ústavu Masarykovy akademie práce, který vedl devětatřicetiletý František Šeracký, též mimořádný profesor experimentální psychologie na Filosofické fakultě UK, známý jasnovidce Erik Hanussen, tehdy jednačtyřicetiletý, aby – jak sám řekl – poznal názor tohoto psychologa na své schopnosti. Ve dnech 19. a 27. prosince zde podstoupil test inteligence, zkoušku jóginských schopností a provedl několik kontrolovaných jasnovidceckých pokusů.

Hanussen, původním jménem Herschel Chajm Steinschneider, byl synem kočovného herce židovského původu, vyrůstal mezi kejklíři. Od počátku 20. let se stále větším úspěchem vystupoval pod pseudonymem Erik Jan Hanussen jako iluzionista a kouzelník. Poté, co ve Vídni předpověděl potopení zaoceánského parníku, se stává celebritou. Jeho služby, ač drahé a nespolehlivé, jdou na dračku.

V únoru 1922, na počátku své kariéry, zveřejnil Hanussen v jednom časopise pozoruhodný článek s názvem *Jak pracuji*.

Podle něj si nejprve připraví obyvatelstvo města, kde hodlá vystupovat. Bombastické plakáty a letáky mají lidi přesvědčit o jeho jasnovidceckých schopnostech, díky nimž dokáže každému říci vše z minulosti i budoucnosti. Klienty si pečlivě tipuje; bere jen ty, kteří jsou předem připraveni, to jest v jeho kousky věří. „Mám k tomu ohromnou přednost jména muže, o kterém lidé slyšeli a o němž jsou přesvědčeni, že ty věci se mu podaří. Lidi, které si vezmu po jen zdánlivě namátkové volbě, jsem si ve skutečnosti velmi dobře prohlédl a poznal na nich, že s sebou přinášejí nejdůležitější předpoklady pro zdar pokusu – fantazii, živou vůli, aby se vše podařilo, a sympatii pro věc.“

A pak? „Zahrnu své médium spoustou tvrzení a neponechám již popletenému mozku ani vteřinu ke kritice. Argumenty, které s ohromnou jistotou osobě podávám, když celé její myšlení a citění je pro věc naladěno, mají ten účinek, že mozek při vrozené lenosti k myšlení se konečně stává líným, nenamáhá se dále má slova podrobit kritice a přestane klást odpor.“

Koncem 20. let působil Hanussen i v Čechách, kde také dosáhl prvního ze dvou vrcholů své popularity. Vynesl mu ji takzvaný litoměřický proces, v němž čelil obžalobě, že Istitvým předstíráním a podvodným způsobem poškodil desítky osob. V jeho prospěch však svědčilo i mnoho nadšených svědků, jakož i četné děkovné dopisy a materiály o úspěšné spolupráci s policií při pátrání. Znalci se před soudem zaujatě přou. Nakonec dochází ke zkoušce jasnovidcových schopností. Výsledky jsou neprůkazné. Zoufalý předseda senátu koncem května

1930 vynáší tento verdikt: „Proces nás donutil zabývat se blíže problematickou oblastí psychologie, abychom se pokusili zvážit, zda obžalovaný má tajuplné duchovní síly, jež by ho opravňovaly věřit ve svůj jasnovidcecký dar. Soud však není s to se vyjádřit, zda obžalovaný je nadán věšteckými schopnostmi.“ (Dva roky po procesu Hanussenův tehdejší tajemník u notáře místopřísežně popisuje některé jejich finty i tajné signály, kterými se při produkcích domlouvali.)

Dne 11. června 1930 pak František Šeracký na schůzi Psychologické společnosti v Praze pronáší přednášku *Případ Hanussenův a vědecká psychologie (Litoměřický jasnovidcecký proces)*.

V závěrečném posudku mimo jiné píše: „Hermann Steinschneider, uměleckým jménem Erich Jan Hanussen ... vykázal vysokou obecnou inteligenci, takovou, jaká je třeba k absolvování vysoké školy. Výborné jsou jeho logické funkce, zvláště logická diskriminace, soudnost a kombinace, velmi dobré jsou též jeho obecné vědomosti. Také jeho pohotovost a okamžitá paměť jsou dobré.“

Protože si jmenovaný přisvojuje jóginské schopnosti, byl podroben určitým zkouškám, které je neprokázaly. Neprokázal ani jasnovidcecké schopnosti, což dosvědčuje i jím podepsaný protokol.

Jmenovaný, který neprokázal nijak ani schopnosti jóginské, ani jasnovidcecké, může a dovede díky vysoké inteligenci odvážně předstírat výkony, kterých není vůbec schopný, a v případě nezdaru dovede chyťte odvádět pozornost diváků jinam způsobem, který je vlastní každému varietnímu kouzelníkovi.“

To už Hanussen působil v Berlíně. Německá společenská realita byla tehdy tak žalostná, že se lidé utíkali do iredality. Jasnovidce, vydávající se tu za doktora či profesora, jindy za dánského barona, se stává modlou.

Na jakémsi dostihu, kde vyhrál sázku na outsidera, se Hanussen seznámil s nacistickými pohlaváry a velmi si je naklonil tím, že předpověděl Hitlerovo vítězství ve volbách roku 1932. Vzápětí však pronáší svoji další velkou politickou věštbu: „Vidím plameny na kupolích, nad Berlínem se vznáší rudá záře. Celá budova je v plamenech. Jen se ptám, kdo zapálil? Hořet bude říšský sněm.“ Prognóza se vyplnila 26. února 1933, nicméně „prozrazení“ tajného plánu nacisty rozběsnilo. Vojenská policie odváží jasnovidce neznámo kam. Po několika dnech je v jednom z příberlínských lesiků nalezena jeho mrtvola se dvěma střelnými ranami. Oficiální verze zní: Zavražděn po propuštění neznámým pachatelem.

František Houdek

Červená knihovna moudrosti Třeštění letitého popularizátora 97

Na neurčitost či dvojakost všelikých věštb a horoskopů jsme už zvyklí („Když překročíš řeku Halys, zničíš velkou říši“), jejich tajuplnost a jinojnost dokonce vítáme jako svého druhu kratochvíli („Zachraň oko, které nevidí, nezabíjej toho, kdo už je mrtvý, a nakonec se odevzdej svému největšímu strachu, i když víš, že tě zničí“*).

Budiž, takové předpovědi málokdo bere vážně. Jenže my něco podobného používáme i „bez legrace“! Mě třeba fascinují různá moudra, která se tu a tam vynoří a z nějakých důvodů nás berou za srdce.

„Bože, dej mi sílu, abych změnil to, co změnit mohu. Dej mi trpělivost, abych snášel to, co změnit nemohu. A dej mi moudrost, abych to dokázal správně rozlišit.“

Měnit-snášet-rozlišit si samozřejmě přáli už starověcí rozumbradové, jejich epigoni pak jádro sdělení pulírovali do co nejuděrnější podoby a buď šířili pod svým jménem, nebo vtělili do modlitby či průpovídky (například katolická modlitba *Za rozlišování*). Co konkrétně má stát za tu kýženou změnu, přitom neřešili. Ne-ní divu – v minulosti se totiž mravouci orientovali snadněji než v současnosti, žili v prostředí křesťansko-židovské morálky (desatatero přikázání, sedm smrtelných hříchů, život v pili, pokoře a bázni Boží), takže každý bezpečně věděl, co se má a co se nemá (jak se tím řídil, je jiná věc). Co ale nepochybitelně platí dnes? Hranice osobních práv a svobod se rozvolňuje a posouvá na samu hranici chaosu, morálka se rozpouští v právnických klíčcích, zodpovědnost za rozhodnutí mizí ve stále komplikovanějších výběrových řízeních a schvalovacích procesech. Starozákonní monolit *vina – trest – pokání – odpuštění* rozbředl v bláto nároků na porozumění, výmaz, pomoc, bez ohledu na to, co si provinilec opravdu myslí.

Podobně je na tom maxima „V podstatném jednota, v nepodstatném rozmanitost, ve všem láska“ (viz též IK 5/2020). Zní nádherně, jenže co je podstatné dnes, kdy nám to neurčuje kříž ani koruna? Kde leží pro každého specifická hranice „já“, „my“, „tady“, „ted“? V čem spočívá můj úspěch? Kolik potu a cti jsem pro něj schopen obětovat? Jak významné místo ve mně zaujímají pojmy *láska, krása, pravda, dobro*? Navíc s tím, jak si líp materiálně žijeme, sílí v nás tendence *podstatné* považovat za *samozřejmé*, a tak zapomínáme, co je opravdu důležité: Do vakua po *původním podstatném* v mysli se potom derou relativní prkotiny (nadto individuálně zmutované). Tím pádem *náhražkového podstatného* přibývá a je obtížnější dosáhnout v něm jednoty.

Ale dál: „Lepší je zapálit alespoň malou svíčku, než zehrat na temnotu.“ K tomu nám dopomáhej varování, „Má-li zlo triumfovat, potřebuje jedině – aby slušní lidé nedělali nic“. Nu a když neuspějeme (bojíme se nebo máme vlhké sirky nebo jsme sice „slušní“, ale ne dost), nabízí se stoická útěcha „Moudrý člověk

se nechá osudem vést, nemoudrý je jím vlečen“, nebo třeba alibistický slogan „Nedělej druhým to, co nechceš, aby oni dělali tobě“.

Všechny tyto hlášky díky své všeobecnosti zasahují celé davy, neboť touha vidět v nich to, co chceme, je obrovská. Když je ale zkusíme vzít jako návod k použití, nefungují, dokud si sami v sobě nevyřešíme spoustu základních světónázorových otázek. Stejně tak u všelikých předpovědí jasnovídců, kartářů, astrologů. Proto takovýmto krásným a chytlavým moudrům říkám *orákula*. Mám je docela rád, ony totiž hodně prozrazují o nás samých, o naší bytostné touze přisvojit si alespoň virtuálně ze všech možností tu nejpříznivější. (Připomíná to stavbu v mlze – obrysy se zdají krásné, ale když přijdeme blíž a vidíme rozbitá okna, vyražené dveře, zasviněná zákoutí, shledáme, že je to nevábná ruina. Stejně tak ideje – čím vznesenější se zdávají na dálku, tím špinavější zpravidla obsahují detaily.)

Často se také říká „co mě nezabije, to mě posílí“. Typické orákulum využívající hrubé, proto zavádějící dělení „bud – anebo“. V medicíně možná platí, že překonaná infekce zanechává imunitu, ale co procesy subtilnější a nedokonavé? Výčitky svědomí nebo trvalý stres člověka nezabijí, avšak jen stěží mu prospějí... Obecně vzato, psychologické posilování přežitím lze vykládat zcela protikladně, od učení se z chyb či růstu překonáváním potíží přes úlevu, že jsem to vůbec přežil, až k útěše po osobní tragédii.

Orákula, i když prezentují myšlenky druhdy krásné i moudré, se dnes dají obsahově brát spíš jako zbožná přání, lákavé nabídky k sebeklamu. Jejich podíl moudrosti s rostoucí nepřehledností světa vyvanul, přetrvává pouze krása; aniž si to uvědomujeme, vnímáme je jako obraz, sochu, scenerii, už pouhé jejich zhlédnutí nás dělá subjektivně lepšími.

Jakkoli vyjádřena slovy, orákula tedy účinkují jako neverbální umění, ne přes rozum, ale skrze zlepšenou náladu, pocit povznesení – jako by kdesi v hloubi duše rezonovaly s pradávnými standardy krásy a dobra uloženými v kolektivním nevědomí...

Rozlučme se dvěma ukázkovými orákuly z rodu *dobrých rad*: „Udělej vždy to, co je správné“ a „Mír v duši“.

František Houdek

* část věštby z TV seriálu *Babylon 5*, s03e09, čas cca 37'

Odposlechnout

Ženy chtějí hodně věcí od jednoho muže, muži chtějí jednu věc od mnoha žen.

Aristofanes

„Lidé, kteří mají menstruaci. Přisahal bych, že se jim nějak říká. Někdo mi s tím pomozte. Žany? Žumy? Žedy?“

J. K. Rowlingová

Časem s vědou - červenec

● velkých činech vědy a techniky

První ze tří českých fyziologů světového významu byl Moravan s poněkud méně známým jménem. Jiří Procházka (později Georg Prochaska) se narodil roku 1749 v Bližkovicích u Moravských Budějovic jako prostřední dítě mezi dvěma sestrami. Otec byl kovářem a jako takový tehdy na venkově zastupoval zvěrolékaře, ranhojiče i zubaře. Jiřík od pěti let chodil do české obecní školy. Od rodinného řemesla – kovářiny spojené s hospodářstvím – ho zachránila slabší tělesná konstrukce. Od zvidavosti ho neuchránilo nic. Jako chlapec jednou chtěl pomoci žábě v zápasu s užovkou. Hodil po užovce kámen, ale místo ní trefil žabu... Se zájmem si potom prohlížel vyhrězlé orgány a od té doby prý toužil studovat i orgány lidské.

Zatím je ovšem určen ke kariéře kněžské.

V deseti odchází na jezuitské gymnázium ve Znojmě, kde už se učilo německy a latinsky. Tam poprvé div nepřišel o život, když se ještě se dvěma spolužáky přítroval plynem z kamen. Přežil jediný.

Roku 1765 vstupuje na olomouckou univerzitu a za dva roky – osmnáctiletý – získává doktorát z filozofie (z předmětů si oblíbil matematiku a fyziku). Po dalších dvou letech postonávání doma u ovdovělé matky odchází do Vídně (je prostě blíže než Praha) studovat dál. Zprvu chodil na všechny tři fakulty (ještě teologii a právo), ale anatomie ho zlákala k medicíně. Přitom, oslaben usilovným studiem (vedle kterého se musel žít kondicemi), dostal skvrnitý tyfus a podruhé jen zázrakem přežil. Jeho zvidavost to ale nikterak nepodlomilo, navštěvoval potají umrlčí komory, nevynechal jedinou příležitost k pitvání mrtvol a jejich nejzajímavější kousky si prý odnášel k podrobnému prostudování domů.

Po promoci roku 1776 Prochaska nastupuje jako asistent v anatomickém ústavu profesora Josefa Bartha, mimo jiné prvního učitele očního lékařství ve Vídni (oftalmologie tehdy spadala pod anatomii a fyziologii).

Za rané práce o srdci, krevním oběhu a anatomii nervů je na jaře 1778 Prochaska jmenován mimořádným profesorem vídeňské univerzity. Dva měsíce poté – devěťadvacetiletý – nastupuje v Praze jako řádný profesor anatomie po zemřelém Josefu Tadeášovi Klínkošovi. Zde se oženil s dcerou významného měšťana, zde se stal členem Královské české společnosti nauk.

Trináctileté „pražské období“ Prochaskovi vyšlo, svými publikacemi získal mezinárodní uznání. Z nich nejceněnější se týkaly funkce nervů. Do té doby se učilo, že podstatou nervové činnosti je jakási speciální životní síla (*spiritus animalis*), jem-

né pohyblivé nervové fluidum, které dutými nervy proudí z mozku do těla. Prochaska na základě přísných experimentů existenci fluida vyvrátil a místo toho vypracoval teorii nervového reflexu jako převodu vzruchu od receptorů na efekty (vykonavatele). Všechny nervové procesy se podle něj řídí fyzikálními a biologickými zákony. Ukázal, že reflexy jsou automatické a že mají znaky účelových reakcí ve službách jednoho ze základních zákonů života, pudu sebezáchovy. Popsal, že nervové vzruchy (říkal jim *imprese*) přicházejí sensorickými nervy do příslušného ústředí (*sensorium commune*), odkud jsou reflektovány a nervy motorickými se šíří do svalů. Podařilo se mu

lokalizovat reflexní centra, tedy ona ústředí, kde se podráždění přivedené sensorickými nervy po zpracování „odrážá“ do nervů motorických, umístil je do prodloužené a páteřní míchy. Tohle všechno prezentoval v latinském díle *Úvaha o funkcích nervové soustavy* (1784, druhé vydání 1800). Právě tento vědecký spis se dnes považuje za počátek moderní neurofyziologie.

Roku 1791 Prochaska odešel do Vídně na místo po penzionovaném Barthovi. Tam stejně jako předtím v Praze pozvedl výuku, výzkum i sbírky; jeho anatomické preparáty kupovaly do svých sbírek i zahraniční univerzity. Vedle jiných prací tam v roce 1797 vydal německy dvojdílnou učebnici *Poučky o fyziologii člověka*, kterou v následujících letech vybrousil a doplnil na *Fyziologii aneb Učení o přirozenosti člověka* (1820), která se nadlouho stane jeho nejznámější publikací. Za jeho života vyšla třikrát a dočkala se překladů do latiny, polštiny a ruštiny. Znal ji nepochybně Ivan Michajlovič Sečenov a skrze něj i jeho nejslavnější žák, nobelista Ivan Petrovič Pavlov.

V roce 1803 se vzdal anatomie a věnoval se pouze očnímu lékařství; za život prý provedl na tři tisíce operací šedých zákalů!

Georg Prochaska byl členem několika lékařských i obecně vědeckých zahraničních společností (například Pařížské a Petrohradské akademie věd). Kromě medicínské práce rád kreslil a maloval (v mládí prý vytvořil několik kostelních obrazů) i muzicíroval (hrál na housle), velmi ho zajímala archeologie. Po skončení školního roku v červnu 1819 odešel na vlastní žádost do penze, přičemž vídeňská dvorská kancelář mu za zásluhy ponechala celý plat i s příspěvkem na ubytování. Umrá 17. července 1820 ve Vídni ve věku sedmdesát jedna let. V té době už v Praze studoval Jan Evangelista Purkyně; třetí fyziologickou hvězdou českého původu se pak o sto let později stal Vilém Laufberger.

František Houdek

01015

Země, kde dnes znamená již zítra Třeštění letitého popularizátora 98

Zakladatel kybernetiky Norbert Wiener prý navrhl křivku, která vyjadřuje závislost mezi složitostí kybernetické soustavy a její schopností zdokonalovat se. Křivka zprvu strmě stoupá, ale roste stále pomaleji, až nakonec asymptoticky zamíří k mezní hodnotě v nekonečno. Od jistého stupně složitosti tedy kybernetický systém ztrácí schopnost pokroku. Platí to i pro lidskou společnost?

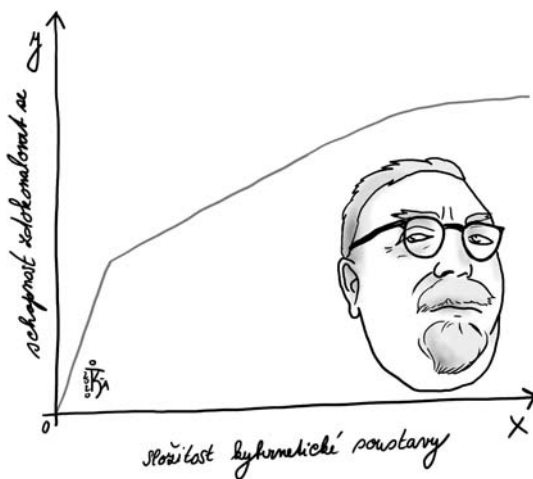
Nyní za pomoci svého vnitřního zraku sledujme náš civilizační vývoj. Nic snadného, ale zkusme to: Zpočátku zjevný vzestup. Přebytek místa, dostatek surovin, k tomu tlak nedostatku, exploze nástrojů, strojů, přístrojů. Zároveň přibývá odpadu, ubývá měrného životního prostoru i zdrojů. Mijíme *bod nepřírozenosti*, kdy výroba průmyslových hmot – kovů, silikátů, plastů atd. – přesáhla produkci přírodních materiálů jako dřevo, hlína a kámen, živočišná a rostlinná vlákna. Mění se i lidé. Z našeho úhlu pohledu je důležitá zejména ztráta vědomí *nesamozřejmosti dostatku*. Lidé si zvykli na přeplněné obchody (což neznamená, že na všechno máme, ale JE to), jako by to zboží přicházelo z nějaké abstraktní nevyčerpatelné zásobárny. A když něco náhodou „dojde“, lidé snáze než naši skromnější předkové propadají bezradnosti.

Požadavky stále početnější populace rostou. Výroba se šroubuje vzhůru, vynucuje si bezuzdnou spotřebu. Svět se stává složitější, proměnlivější, stísněnější, umělejší, všechno se relativizuje, odosobňuje, formalizuje. Životní tempo se zrychluje. Zároveň „pokrok“ klade na své uživatele další civilizační nároky, stále častěji namířené proti odvěké lidské přirozenosti. Evolučně vyvinuté sobectví, rozpínavost, nenasytost, bezohlednost k přírodě, v dávné minulosti nepostradatelné k přežití, se nyní stávají přítěží. To kvůli nim si namísto dřívějších ran žilví čím dál víc škod i trápení způsobujeme sami. Většinou zbytečně, přece už dávno nejde o život... A tak se asymptoticky blížíme hladině, v níž potřeba plnit aktuální civilizační závazky naráží na sílu přírody v nás. Tento vývojový pat si žádá stále víc všeho na kontrolu a kompenzaci negativních projevů naší nátury. Až nastane situace, kdy přestaneme mít čas, sílu i prostředky na jakýkoli cílevědomý a systematický postup vpřed, na vytváření čehokoli nového; jenom se stále zoufaleji snažíme alespoň uchovat dosažené. Naše „strategie rozvoje“ je stále defenzivnější, namísto koncepčního investování do kvality života jen zaplácáváme nepalčivější dluhy tím, že si půjčujeme odevšad včetně budoucnosti; zároveň takřka neustále hasíme nějaké kolapsy a jsme rádi, že se nám daří zachránit alespoň zbytky. Ocitáme se v situaci, kdy takřka veškerý svůj um jsme nuceni uplatňovat na pouhé udržení lidského světa v chodu. Meleme možná energicky, leč naprázdno.

A tak pracujeme-budujeme-vyrábíme-kupujeme-vyhazujeme, množíme se (stále obtížněji) i bavíme (stále bezuzdněji), ale reálný pozitivní vývoj člověka se zastavuje. Přestože teoreticky naše ambice sahají ke hvězdám, prakticky se někde na cestě k nim zahltíme sami sebou.

Celou pozemskou existenci si lze představit jako počítačo-

vou hru, která se na každé další úrovni stává těžší. Hráč do ní vstupuje jednak s vrozenými dispozicemi, jednak se během hry učí, herně zdokonaluje. Přesto dříve či později dosáhne úrovně, která je nad jeho síly, a na té uvázně. Pravda, může to zkusit znova, ale hraním se počítač ničí, až po čase zkolabu-

je. Nu a lidstvo je také svého druhu hráč, jeho herní úroveň je určena schopnostmi průměru, vlastně v demokracii spíše modu (modus je nejpočetnější podíl z celku).

Podle mého názoru tato *éra stagnace*, nazvěme ji lovecockovsky *udržitelný ústup*, plíživě přejde v konec civilizace, na jakou jsme zvyklí. Ne že by lidé rovnou vyhnuli, budou však nuceni vytvořit civilizaci novou, vtírá se označení *reliktní* nebo *recyklační*, poněvadž materiálně závislou na opakovaně využívaných pozůstatcích po dnešku. Navíc ke svému trudnému vegetu na zbytcích budou naši pravncuci disponovat zeměkouli poničenou, „vybydlenou“.

Mezinárodní nezisková organizace Global Footprint Network počítá každoročně takzvaný Earth Overshoot Day (Den přečerpané Země, též Den ekologického dluhu, DED), to je den v roce, ve kterém lidstvo spotřebovalo roční „příděl“ obnovitelných zdrojů planety: vody, vzduchu, půdy, biomasy. Zbytek roku bereme z rezerv, vlastně z budoucnosti. Poprvé jsme si takto „zkrátili“ rok před 50 lety (o dva dny) a od té doby pokračujeme proti kalendářnímu času směrem k počátku roku. Loni DED připadl na **29. července**; rok 2019 jsme tedy projedli za celých sedm měsíců. Pokud by celý svět jel podle loňského Česka, DED by vyšel na 20. duben (podle krále rozmařilosti Kataru dokonce na 11. únor). Letos měl případnou odhadem na **27. července**, avšak kvůli koronaviru vychází až na **22. srpen**, zatím.

Lze vypočítat, že za těch padesát let tankování ze čtvrté dimenze jsme si z budoucnosti usáplí asi 11 let: Ve vztahu k přírodním zdrojům dnes píšeme rok 2031.

Tunel do pozitivní podruhé, tentokrát v reálu.

František Houdek

Bilcon 2020

bude věnován dílu spisovatele Andrzej Sapkowského a všemu kolem něj. Vše co se toho týká knih, filmů, seriály, hry, dobrodružství a další.

Proběhne jako vždy v katakombách pod radnicí Městského úřadu Bilovec a to 7.11.2020. Otevření katakomb proběhne v 10:00, oficiální zahájení pak ve 12:00 a ukončení bude v neděli ve 2:00, pak už volná zábava.

Vzhledem k okolnostem jsme byli nuceni přistoupit k organizačním změnám. Hlavní změnou je to, že na akci již nebude (bohužel) bezplatný vstup. Bude vyžadován akreditační poplatek za služby spojené s akcí a to ve výši 100 Kč. Dále již tradičně záloha 200 Kč na stravu (žradlenka). Celkem tedy 300 korun. Při případném odhlášení 45 dní předem vratka 100 %, 14 dní předem vratka 50 %. Platbu je nutno uhradit předem, informace o platbě jsou součástí emailu, který od nás po přihlášení dostanete. Neuhrazení může mít za následek nevpustění na akci!

Číslo účtu pro platby 2401390045 / 2010 Fio banka

Možnosti ubytování – na internátě místního gymnázia Mikuláše Koperníka – (zaškrtnutím v přihlášce) za 250 Kč/noc/osobu a to z pátku na sobotu. Ubytování ze soboty na neděli je možno pro ty co by nevydrželi NONSTOP akci (dětí, nemocní, zodpovědní řidiči a starší). Platbu je nutno uhradit předem.

Nejčerstvější informace naleznete zde:

<https://www.klf-ostrava.cz/>

<https://www.klf-ostrava.cz/bilcon-2020-informace/>

<https://www.klf-ostrava.cz/bilcon-registrace/>

<https://www.klf-ostrava.cz/prihlaseni/>

Standa

PS 13. července: registrace již probíhá, k dnešnímu dni se přihlásilo prvních čtyřicet zájemců.

Bilcon 2020 až 2023

S obecním úřadem jsou už dohodnuty termíny dalších Bilconů, krásně vyšly na

7.11.2020

6.11.2021

5.11.2022

4.11.2023.

Ten by měl být definitivně poslední, pokud se odněkud nevy-noří mladší a odpočatější následníci staré gardy KLF.

Sci-fi léto na Vltavě

Kompletní program vysílání najdete na <https://vltava.rozhlas.cz/sci-fi-leto-na-vltave-kompletni-program-vysilani-8239488>

Malá ochutnávka: rozhlasové hry (8. 8. A. a B. Strugačtí: Pět lžiček elixíru), povídky (20. 8. Jan Hlavička: Staropanenská), četba na pokračování (13. 8. Kóbó Abe: Písečná žena), Souzvuk (31. 8. Harry Martinson: Aniana), Svět poezie (30. 8. H. P. Lovecraft: Houby z Yuggothu)

NON FICTION

Edward Frenkel

Láska a matematika

Srdce skryté skutečnosti

Láska a matematika je docela zvláštní kniha a některé její kapitoly nebudou pro každého, autor upozorňuje na čtyři, ale musím se přiznat, že trochu jsem se orientoval jen v první z nich. To, že jsem kdysi celkem úspěšně prošel Matematicko-fyzikální fakultou UK, mi nebylo příliš platné, protože jsem ji opustil několik let před tím, než Frenkel a jeho učitelé posunuli obor do nových úrovní abstrakce. Napsat pouze, že autor *Lásky a matematiky* Edward Frenkel (* 1968) je americký matematik ruského původu, by bylo dosti zavádějící. Narodil se totiž v Sovětském svazu, v době, kdy podobně jako v USA o dvě generace dříve, společnost usilovala, aby v její vzdělánecké elitě nebylo přesmoc Židů nebo lidí s židovskými znějícím jménem. Ale s Rusy a Židy, a zvláště pak s ruskými Židy, je to jako s olivami, to nejlepší vydají pod velkým tlakem.

Mladý Edward (tehdy tedy ještě Eduard) měl však i štěstí, že se narodil v čase, kdy jej pak ve správných letech pro vývoj matematické mysli mohla zastihnout Gorbačovova perestrojka a aby se na základě svých už publikovaných článků stal v jednadvaceti letech hostujícím profesorem na Harvardově univerzitě, kterou později vystudoval a získal zde doktorát. V jiné době by dostudoval na Gubkinově institutu ropy a plynu, a někdy v polovině tohoto století je možná matematictí historici zjistili, že nějaký potrhý Rus docela pokročil v Langlandsově programu, jen se o tom nikdo nedověděl.

Vysvětlit hlouběji, co je Langlandsův program, je mimo možnosti tohoto sloupku, ale jak jsem naznačil výše, v podstatě i samotného autora. *Láska a matematika* (2013) je jeho první populárně-naučnou knihou, a i když zatím vyšla v osmnácti jazycích, obávám se, že si ukousl příliš velké sousto. Mám za to, že obtížnost úkolu vyděsila i redaktory jak originálu, tak českého překladu. Soudím tak z toho, že v knize najdete řadu opakujících se vět, což samozřejmě neubírá na její velikosti, ale nejsme na to přeci jen u takto závažných děl zvyklí. Ale abych nebyl přespříliš přísný, nakonec pilný čtenář pochopí, že onen program spočívá v hledání podobností a sdílených zákonitostí mezi různými oblastmi matematiky, jako jsou teorie čísel, křivky nad konečnými tělesy a Riemannovy plochy, dlouho považovanými za naprosto izolované (a to je teprve začátek).

Lásku a matematiku je ale třeba číst hlavně jako ódu na matematický výzkum. Autor čtenáře provází jeho zákulisím a ukazuje, jak se nové myšlenky přelévají ve světové komunitě matematiků a jakým způsobem se matematická realita vynořuje před jejich očima. **ZR**

Edward Frenkel: *Láska a matematika*, přeložil Jan Hůla, v edici ZIP vydalo Argo / Dokořán 2020, 304 str., 399 Kč

